

Фото Г. Оберської

У ПОШУКАХ КИЇВСЬКОЇ АВТОНОМІЇ І АВТЕНТИЧНОСТІ

Місто нині є чи не найголовнішим генератором змін, чинником мультиплікаційних трансформацій світу. Діловий пульс міського життя нагнітає надвисокі швидкості пересування й обміну інформації, проте самі міста (уособлені інтелектуальною елітою) усе більше цінують осьові незмінні структури міського ландшафту, які підкреслюють сталість і тривкість міста-світу, міста-організму, здатність поєднувати собою багатство і різноманіття культурних нашарувань. Смісловими вертикалями маркується не просто обжитий, олюднений простір, а, передусім, місцини, населення яких не лише зуміли укорінитися в землі, але й, образно кажучи, — зуміли знайти ключі від свого Неба, відчуття вище покликання, досягнути свою місію. До речі, саме урбаністична архітектоніка найвиразніше втілює зв'язок між різночасовими пластами культури і надає смислів цим нібито випадковим слідам людської присутності на Землі.

Місто — це завжди перехрестя, у тому числі — вертикалі і горизонталі життя. І якщо масштаби горизонталі зумовлюються військовою, економічною, фінансовою потужностями, тобто цивілізаційним рівнем, то масштаби вертикалі аж ніяк не залежать від висоти хмарочосів. Лише здатність фокусувати буттєву енергію, потоки культури й історії (подібно до того, як лінзою збирають сонячне світло), визначає рівень світової вертикалі міста. У цьому сенсі висота Софії

Київської вища за будь-яку споруду найзапаморочливішого бізнес-центру, — хоча прагнення вивищитися, вирватися з площини і в першому, і в другому випадку мають одну антропологічну основу.

Кожне велике місто наділене величчю міфом і особливим святом. Київ здавна називали другим Єрусалимом, і річ не лише у факті символічного хрещення всієї Русі у Дніпрових водах... Певно, суть в особливій магнетичності цього місця, здатності вбирати людей, енергію, ідеї, а потім віддавати їх світові у вигляді творчих особистостей, мистецьких течій, відкриттів... У Києві замало знати закони, тут не обійтися без речей неписаних, незримих, неутилітарних, наприклад, — без Віри. Тож не дарма головне свято міста протягом цілого тисячоліття було пов'язане із символом стійкості віри, із днем пам'яті братів Маккавеїв. Це свято на наших теренах трансформувалося у Маковія, яке ми святкуємо 14 серпня, але про це докладно — у матеріалі Оксани Фісун.

Микола СКИБА

На фото: Найдавніший монумент Києва — колона на честь підтвердження маґдебурзьких вольностей Києва, яку ще називали нижнім пам'ятником Володимирі. Колись тут струменіло цілоще джерело, місцевість називалася Палестиною...

З АРХІВІВ

Маґдебурзькі церемонії відбувалися двічі на рік — 6 січня і 1 серпня за ст. стилем. Серпневі процесії, що іменувалися маковейськими за назвою церковного свята, з яким вони збігалися, стали своєрідним символом маґдебурзьких вольностей Києва.

Норми звичаєвого права і судові ухвали німецького міста Маґдебурґа, кодифіковані у XIII ст., згодом запозичені іншими містами Німеччини, Чехії, Угорщини, Польщі, Литви, Білорусії та України, звільняли міщан від суду і влади воєводської адміністрації, запроваджували пільгову стратегію оподаткування діяльності ремісничих цехів, власності на землю. Запроваджена в Києві з 1494 р. маґдебурзька юрисдикція поширювалася лише на територію Нижнього міста (Подолу). Тому саме на Поштової площі,

у пам'ятці архітектури середини XIX ст. — «Поштовому будиночку», нині розгорнута постійна виставка, присвячену історії київського самоврядування.

Маґдебурзьке право захищало інтереси всіх, хто мав майно чи промисел у місті. Серед суб'єктів маґдебурзького права кількісно переважали київські ремісники. У XVII—XVIII ст. історична топоніміка Києвоподолу часто відбивала спеціалізацію ремісничого населення. Топонім «Кожум'яки» фіксується в писемних джерелах із XVII ст. В історіографії XVIII—XIX ст. натрапляємо на назву кутка «Гончарі», також є Дігтярі, урочище Притика (рибальське); вулиці Рибальська, Різницька, Кожум'яцька, Шевська, М'ясницька, Кузнечна, провулок Бондарський тощо засвідчують, що населення гуртувалося за принципом професійної спільності. Згідно з переписом чоловічого

населення віком від 12 років (1742 р.) міщан у Києві мешкало 274, а ремісників — 2575 осіб.

Звільнений від податків на користь воєводи, ремісничий і торговий люд міста мав чимало привілеїв, що стосувалися обмеження військової повинності, звільнення від низки натуральних повинностей (постоевої, підводної, сторожової). І це тоді, коли населення, не захищене муніципальними привілеями, розорювали безкінечні хлібні та грошові побори з душі, з диму (хати), консистенти (повинності провіантом і фуражем на підтримку військових полків, залог, генералітету), різноманітні індукти та евекти з товарів, що ввозилися та вивозилися, показанщина з гуральництва, покуховщина з бочкового гарячого вина тощо.

Закінчення на с. 6

Пристрасті навколо реприватизації НЗФ актуалізували конфлікт між Порошенком і Тимошенко, у який втягнуті силові відомства, нардепи, бізнесмени й журналісти... Подобиці в матеріалі Олександра Солонця

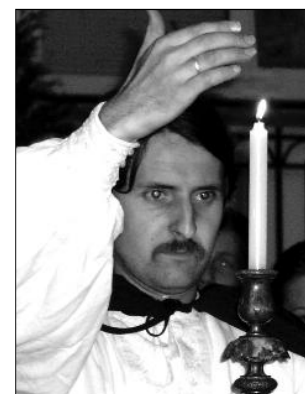
Стор. 2

Зловісна клешня: чому і як вона вражає Україну

Стор. 3

...Має бути конкуренція українських проектів...

Тарас Компаніченко гість "Синергії поступу"

Стор. 12–13

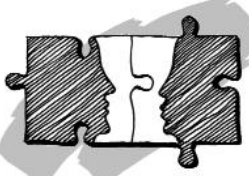

Межі класичного...

Стор. 14

Редакція "Слова Просвіти" запрошує на роботу досвідченого літературного редактора. Довідки за тел.: 278-01-30

СИНЕРГІЯ ПОСТУПУ

ЯК МИКОЛА ВАСИЛЬОВИЧ ЗУСТРІЧАВ МИКОЛУ ВОЛОДИМИРОВИЧА

...потім поїхали ми на хутір Проні, де й відбулося “представлення” (інакше не скажеш). На в'їзді в село стоять бабці в цих дурнуватих хустках із “рогами” (таке враження, певно, виникало через анорманітність їхнього, нібито автентичного, одягу). Потім назустріч вийшов “сам Микола Васильович” — почвара з золотими зубами, у циліндрі й перуці, яку, схоже, десь здерли з іншого опереткового персонажа (не інакше як карикатури на “дядю Сема”). Далі почалися наївні віршики на кшталт: “Ви приїхали в Диканьку — край щасливий” і пісні про рай-центр: “У Диканьці Гоголь любився, / І фольклор він записував тут”. Просто жах. Нарешті запросили нас їсти. Сиджу за столом — кухня, правда, розкішна! Поки наливають, хор з гармошкою затягує: “Ніч яка місячна, зоряна, ясна...” (треба чути, як Тарас неперевершено пародіює цей спів — М.С.) І якась “важна” тітка, яка весь час нашого перебування на Полтавщині їздила в одній машині з Томенком, питає мене: “Ну, як Вам у нас?” Інтрига в тому, що вона не знала, хто я: прийхав із Києва в ескорті з Томенком, отже, значна персона. Я у відповідь: “Знаєте, у вас дуже гарна природа, милий хутір, страви розкішні, тільки цих циган не треба”.

— Яких циган?!

— Ну, це ж циганщина, — показую на хор. — У традиції малоросійських бенкетів не було такого, щоби козаки танцювали, “барья кушали-с”.

— Ви яке видання представляєте?

— Та я кобзар, — кажу.

Вона так подивилася на мене: мовляв, щось незрозуміле, “не по протоколу”. З тієї поїздки я зробив висновок, що нам “циганщину”, це примітивне показне українство, вичитане з методичок, ще довго розгрібати доведеться.

ПОЧИНАТИ З САМОГО СЕБЕ

— А яким має бути стильне, справжнє українство?

— Тим полтавцям, які так шедро нас приймали “танцями і плясками”, дуже подобається Верка Сердючка (бо Данилко — їхній земляк). Це дуже страшна і серйозна тема. На таку велику націю такий маленький відсоток інтелігентів-для-себе! А ще коли врахувати, скільки з них мають належний культурний багаж, то й зовсім мізер. І у цих людей, наділених шляхетністю почувань, відсутній зв'язок з інституціями, що відповідають за прийняття рішень загальнонаціонального масштабу. У них просто немає інструментів впливу на суспільство, окрім прямого контакту з владою. Інтелігентські цінності соціумом майже не відчуються.

Що таке стильне українство? Це дуже складне питання. Можна, звісно, намагатися бути “мішанамі у дворянстві”: бавитися у шляхетство, малювати собі герби, вигадувати родоводи, робити а-ля бенкети. Це все полоха, бо це нічого не змінює по суті. Стильна Україна — вона не на поверхні... вона можлива, але слід починати з себе.

— Розкажи, будь ласка, про свій досвід. Ти ж із ранніх літ досить послідовно докопувався до маловідомого, неочевидного для стороннього ока українства, до його енергетичних згустків... Через експедиції, традицію, яку ти сприйняв від Гри-

горія Ткаченка, від Миколи Будника. Думаю, варто чітко сказати собі, що ми своє українство створювали штучно. У кращому розумінні цього слова, бо й, власне, культура — це, певною мірою, штучне середовище в тому сенсі, що сад, наприклад, є штучним утворенням, порівняно з лісом, бо ж у саду ми культивуємо певну породу, робимо щепи, зрізаємо сухі гілки.

— Процес мого формування, як і кожного з нас, доволі складний, двома словами цього не описати. І коли робити це чесно, то слід говорити про батька, матір, діда, бабу — про всі світи, які творили мене попри родинні конфлікти і негаразди. Треба вести мову про захоплення декабристами і народо-вольцями, і про те, з чого склалися домашні бібліотеки шістдесятників (принаймні в публічній частині): Літопис Самовидця, Літопис Грабянки, Іван Крип'яке-

ціавлення всім, що називається “культура”.

Малим я відчував страх від того, що колись помре моя бабуся, і цілий пласт культури зникне разом із нею. Це особливе світосприйняття, побутова культура, не закріплена на письмі, тому дуже нетривка в наш час. Але ж нині руйнуються і такі фундаментальні матеріальні речі, як старовинні садиби і мастки. Споглядання цих пам'яток теж було для мене коловальним враженням дитинства. Внутрішньо нарастає якийсь протест проти зникнення цих явищ культури, особливо коли з набутих досвідом ти бачиш, як можна відновити, оживити цей простір. Чому кожна культура породжує захисників своєї спадщини? Спрацьовує якийсь імпульс самозбереження. Так українська культура після спустошливих історичних катаклізмів першої половини ХХ

ТАРАС КОМПАНІЧЕНКО: «БІЛИХ ВОРОН» НЕ ВИСТАЧАЄ!

КОМПАНІЧЕНКО Тарас Вікторович — кобзар, лірник, майстер старовинних музичних інструментів, фольклорист, громадський діяч. Народився 1969 року у Києві. Закінчив Косівський технікум народних художніх промислів, студіював історію і теорію мистецтв у Львівській і Київській академіях образотворчих мистецтв. Член Гельсінської спілки з 1988 року. Один із засновників громадського об'єднання “Київський кобзарський цех”, музичних гуртів “Гуртоправиці”, “Карпатианс”, “Rutene ludenis”. Лауреат премії Василя Стуса, учасник багатьох міжнародних фестивалів, симпозіумів, творчих зустрічей, активний учасник фестивалю “Країна мрій”.

ввійшли згодом в активне українство... У поляків, до речі, немає проблем із національною ідентичністю, — навіть якщо ти космополіт, ти залишаєшся поляком.

КОГО І ЧОГО НЕ ВИСТАЧАЄ УКРАЇНЦЯМ

— Знаєш, оця проблема активно-го і пасивного українства — свідомого і несвідомого, мене давно непокоїть. Зокрема, — певна кастовість “свідомих”. Чому так відбувається? Так, я розумію, що значною мірою таку реакцію зумовлено шаленим тиском системи на найменші прояви свідомої української активності. Суспільство кишло штиками і сексотами (хоч вони теж були українцями...). Але інерція до творення вузьких кіл збереглася і понині. Чи не пов'язано тут щось із глибинними структурами нашого менталітету?

— Ні, я думаю, тут ніякого глибинного менталітету немає. Якщо, скажімо, оцінювати стан українства навіть у період післямазепинської Руїни, то воно у багатьох питаннях було однотайним щодо культурної спадщини. Тоді існувало нормальне громадянське суспільство українців: зі своїм кордоном, із митними заставами, з конкурентоспроможними українськими купцями. Малоросійство було представлене такими особистостями, як Капністи. Хоча малоросій-

ська аристократія ХVIII ст. була чітко зорієнтована на Петербург, але на своїх зібраннях вона постійно обстоює “пункти Богдана”. Руїну ХХ ст. не можна навіть порівняти з руїною ХVIII ст.

Наш із Олексієм Кабановим знайомий музикант, який переїхав до Німеччини, якось сказав про мене, що Компаніченко, мовляв, звихнутий, бо у нього “Україна в голові”. Насправді Україна — це мій спосіб життя, і я не мислю себе поза цією культурою, а йому все “по цимбалах”. Байдужість — то і є головна ознака нашої руїни, такі люди навіть не космополіти (бо це ж світогляд, який потребує певної культури), — вони не ототожнюють себе з жодною культурою. Це просто втеча з корабля. Так об'єктивно легше — розчинитися, не бути, не перейматися. Як казав Євген Смерстюк: “Тут треба бути особистістю”. Україна нині потребує особистостей, — надто багато ми втратили людей із поставою протягом ХХ ст. Україні не футболістів чи космонавтів “не вистачає”, як проголошують рекламні слогани, а “білих ворон”, персон, здатних висловлювати і обстоювати власну позицію, вести за собою. А тут мало народити, “викохати”, треба ще й виховати належним чином. Нам тепер потрібні продуценті культури (як і всього іншого), а не просто всеядні споживачі.

терпретують навіть мовчанку, то для нас обох це був цікавий досвід пояснення одне одному ніби очевидних і само собою зрозумілих речей — тим більше, що відбувався він у присутності всечущого вуха диктофона. Я увімкнув цей прилад у той момент, коли Тарас переповідав свої враження від поїздки на Полтавщину, Гоголівськими місцями, організовану гуманітарним віцепрем'єром Миколою Томенком для перевірки туристичного потенціалу цих, нібито само собою привабливих об'єктів...

Якщо знову звернутися до польського досвіду, то там інша ситуація була. У поляків за всіх історичних перипетій завжди залишалася своя держава: більша, менша, але то була територія, де вони відчували себе господарями. І польським інтелектуалам не треба переконувати своїх співгромадян у тому, у чому нам своїх доводиться переконувати щодня. Досі відбувається бій за те, щоби нас сприймали як повноцінну спільноту. Нещодавно мені довелося чути таке запитання: “Невже математику можна повноцінно вивчати українською мовою?” Чому сербською, хорватською, словацькою можна, а українською — ні?! Перед нами досі маячить проблема: “Хто ми?”

Український простір, який нібито є українським, не створює національного міту: більшість наших співгромадян слухають пісні групи “Любе”, дивляться, як “мочать чеченів” і продовжують жити у радянському, чи тепер уже й російському імперському міті. І вони перебувають в емоційному конфлікті з самими собою, з оточенням. У цьому міті українець виведений як зрадник, простакуватий жлоб, хитрий Максим Перепелиця. Є ще, правда, світ кінообразів Миколайчука, який певний час був спільним і для української, і для радянської системи культурних ідентичностей, — але це досить герметичний, застиглий, наче на народній картинці світ.

Масова людина живе суспільними мітами і сучасного українства в таких інформаційних системах не існує. Нині настрої і світогляд мас формує телевізія. Це, по суті, нова релігія. Чому люди на концертах мацають “зірок”, мають за щастя сфотографуватися з ними? Це дає відчуття причетності до чогось великого, майже божественно-недосяжного. Ось він, такий мізерний, раптом ошасливлений присутністю свого кумира. Є такий комплекс у людей — демонструвати ці “сакральні” фото (наче свідомства чудес): ось тут я з Ющенком, тут я з Кличками, тут ще з якоюсь знаменитістю. Тоді хочеться запитати: а ти хто?! Чим ти ще можеш пишатися в житті?

...ВИБРАТИ ТОГО, КОМУ СПРАВДІ ВІРИШ...

— Уявімо, що завтра раптом (чим чорт не жартує) у медіа-магнатів і продюсерів прокинувся інтерес до творення цілком сучасного українського міту. З чого б ти почав, що запропонував би взяти за основу?

— Важко сказати одразу.. Все, що є цікавого... Все, що дихає життям, має бути задіяне.

Розумієш, Миколо, розбите

дзеркало — ось сучасний стан українства. У цьому дзеркальці ми себе бачимо й ідентифікуємо. А тому наше бачення фрагментоване. Комуś більший уламок дістався, комуś — менший, а хтось узагалі себе в цьому мерцадлі не бачить. Тому тут не може бути одного рецепта. Треба поступово із уламків складати цілісну картину.

Навряд чи вдасться дібрати панацею для організму, ураженого цілим набором хвороб. Можливо, лікар порадить почати з очищення крові, з антисептичних засобів. Потрібно очиститися. Так, був певний катарсис у зв'язку з відомими подіями листопада—грудня, які дали поштовх до єднання нації. Але цього не досить. Процес настільки складний, що потрібен запас часу. Хоча б для того, аби природним шляхомросло більше всього українського. Щоби з'явилася українська попса, яку я дуже не люблю, — має бути оскома на цю попсу.. Повноцінне українське суспільство в мініатюрі я спостерігав свого часу у Косові. Там були викладачі українські, інтелектуали-українці, повії українські, стукачі-українці, жлоби українські. Все українське.

Має бути конкуренція українських проєктів. Тоді вирішуватимемо, з яким українством себе отожднювати. Вареники і Тарас Шевченко — замалий набір для такого вибору. Ясна річ, сам тільки Шевченко — то, насправді, дуже багато, то — цілий материк. Для людини ж, поверхово обізнаної з українством, Шевченко є певним ерзацом. Пам'ятник, а не людина. Однак коли й провідна українська верства воліє бачити лише Шевченка-ідола, а не освоювати Шевченковий материк — то вже проблема.

На жаль, маємо дуже мало людей, вихованих на книжках і класичному малярстві, людей, здатних самостійно вчуватися у світ. Більшість же формує телевізія.

Що робити в цій ситуації? Для пересічного українця варто створити програму, де порушувалося б питання: на кого з достойних мужів минулого можна орієнтуватися, рухаючись у майбутнє. Треба плекати таке суспільне самопочуття, про яке казав Вівекананда: ми нащадки мудреців, а не варварів. Кожна нація, яка хоче чогось досягти в сучасному світі, має у своєму минулому бачити не лише галушки, огірки, сало, самогон. Усе це, звісно, було. Але ці милі дрібниці не повинні заступати постаті мужів-українців, або вихідців з України, які рухали світову науку і культуру. Сьогодні нам ще є кого за допомогою аргументів й інтелекту “визволити” з полону інших культур. Хто такі були для нас Капністи, Полетики? У цьому й полягає процес

складання уламків дзеркала, інтелегенція має усвідомити себе.

— Мій досвід свідчить, що персон, які позиціонують себе як українські інтелегенти, буває дуже важко скомунікувати між собою, — надто багато ліній розламі, моментів відітовхування, просто небажання знаходити спільну мову і будувати мости. Що ти можеш сказати з цього приводу, — твоїй обрії спілкування попри все є доволі широким?

— Ситуація, про яку ти сказав, витікає з відсутності загальнонаціональної єдності. Якщо порівнювати нас з іншими націями, то в сеймі або бундестазі, приміром, не виникає таких питань, як у нашій Верховній Раді. Там ніхто не заперечує існування Польщі чи Німеччини як повноцінних держав. Так само для тамтешніх парламентарів абсолютно природно висловлюватися, спілкуватися між собою, з виборцями польською чи німецькою мовами.

У нас існують різноманітні культурницькі і мистецькі клани (хоча це явище, здається, є повсюдним). Люди гуртуються навколо певних мітів, навколо уявлень про пріоритетність того чи іншого творчого напрямку. Це як вибір священика для сповіді, а то й духівника. Церков багато, парафій багато, але вибрати того, кому справді віриш, непросто. Або от нова релігія — телевізія: як правило, перевагу надають якомусь одному каналу або й навіть ведучому.

— Дякую “приватна практика” мала б це дуже респектабельний вигляд, коли б не такий обсяг невіршених суспільних проблем, який радше потребує консиліуму..

— Так, у кожного свій рецепт порятунку нації, і консиліум поки що не виходить. От була спроба створити Громадську раду при Міністерстві культури..

— Але закінчився цей “консиліум” тим, що самі “лікарі” пересварилися.

— Я не був на тому зібранні, мені розповідав про нього Данило Перцов. З його слів я уявляв досить яскраві картини виступів Кліма, Євгена Караса, які мені чимось нагадали шляхетські сейми і сеймики. Я навіть порадив за пристрасності тієї зустрічі, бо бачу живих людей, за кожним з яких — унікальний досвід і, відповідно, свій рецепт порятунку нації. Правильний він чи ні — то вже інша проблема. Головне, що вмотивований. Ці люди готові аргументовано обстоювати власну позицію, адже вони багато років працюють на цю культуру (або на “паралельну культуру, яка тепер повертається в основний простір), але вони все ж мають виговоритися, привичаїтися до справжньої, а не до тусовочної чи кухонної публічності. Поступово серед них визріють лідери, яким без натяжок довірятимуть.

У давнину кожен їхав на сейм як представник певного кола людей, певного шляхетського середовища. Але в давнину у тих діячів було більше передумов для творення спільного простору, був певний етикет і етос, якого всі дотримувалися..

— ... й іноді він полягав у сакральному “не дозволяю”...

— Нам потрібно сформувати наш спільний простір — навіть через усі ці конфлікти і скандали.

Ще потрібно, щоби у нас з'явилися свої “раки-відлюдники” — мудреці, які принципово не відвідують усі ці сейми і сеймики і здат-

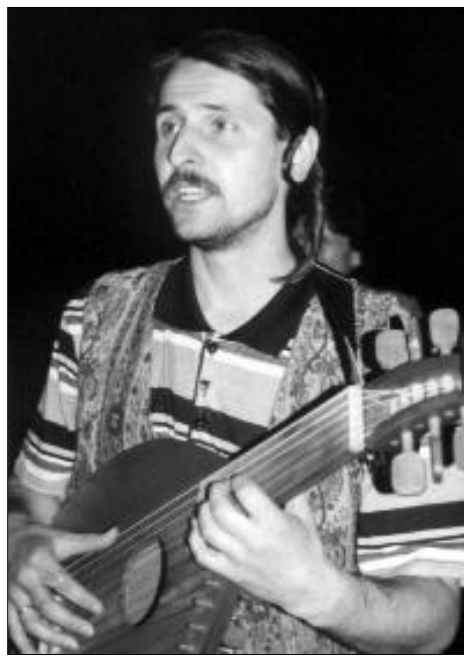
ні на всю ту борню подивитися збоку. Вони є, але необхідно створити умови, щоби ми їх могли чути. Хай з'явиться більше містиків і “месій”, хай простір наповнюється диваками, хіпарями, простір має жити і дихати. Пам'ятаєш, як було в “ДАХу” у Троїцького: мистецькі салони, Гайд-парк. Хтось прийшов на запрошення і обурюється: ні, я більше сюди не прийду! Та в тому й штука, щоби викликати полеміку, завести диспут. В Україні XVII—XVIII століть була досить висока культура диспутів. Нині вона, на жаль, майже втрачена.

У моєму розумінні український світ — це відкритий світ, а не фундаменталізм у душі: “Своє, своє, своє”. Згадуючи у мемуарах Івана Мазепу, французький посол писав про полотно прекрасною латиною (французькою говорити соромився, хоч за словами мемуариста, паризькі газети лежали у нього на столі), з лікарями він розмовляв німецькою, з майстрами, художниками і архітекторами — італійською. Баланс “свого” і “чужого” — як режим вдихання і видиху є однакою здоров'я суспільного організму. У тій же Польщі захоплюючись іншими культурами чи навіть інтегруючись у французький, англійський, американський, азійський простір, людина залишається поляком, і такі випадки його співвітчизники сприймають як дивацтво. У нас же ті, хто вирушають в далекі плавання, працюють у спортивних командах чи беруть участь у наукових або мистецьких проєктах, досить часто легко змінюють свою ідентичність. Передусім мовну. Ми продовжуємо їх сприймати як українців, а ким вони себе вважають: етнічними українцями, політичними українцями, вихідцями з України?

БУТИ ПОТРІБНИМ, А НЕ ВИКОРИСТАНИМ!

— Тобто тут знову виникає синдром розбитого дзеркала, у якому важко себе побачити на весь зріст, не кажучи про оточення..

А як тобі фестиваль “Країна мрій” — чи вдається йому бути таким екраном, на який у максимально

широкому форматі проектувався б процес формування нашої модерної ідентичності? Наскільки органічно вдається поєднувати автентичку і творчий експеримент?

— На цьому фестивалі завжди гарна атмосфера, яку передусім характеризує відсутність хамства і жлобства. Я практично не танцюю під сучасну музику, за невеликим винятком — фестиваль “Країна

мрій”. А все тому, що тут збираються люди, рідні тобі за світовідчуттям, і музика звучить хоч нова і драйвова, але не попсова. Схеми на кшталт: майстри традиційних ремесел, фольклорні гурти, рок-музиканти вже є достатньо обкатаними, і “Країна мрій” тут не виняток. Головне ж на цьому фестивалі — середовище. І те, що поруч із тобою креативні люди, здатні підтримувати це середовище і створювати подібні середовища деінде. А найбільша втрата, якої зазнало українство у період тоталітаризму, — це втрата саме таких людей. Людей із високою мотивацією, для яких ідея йде попереду грошей. Вони, без сумніву, уміють заробляти, є гарними організаторами, але роблять це заради мети. Це момент Деміурга..

Я можу бути неаб'єктивним щодо оцінки того, що вдалося, що не вдалося “Країні мрій”, бо я дуже люблю цей фестиваль, і це робить мене упередженим. Певні прорахунки, звісно, були, але у фестивалю є динаміка, є утвердження досягнутого, бажання зробити краще. От, із вересня “Осінню середньовіччя” починаємо новий цикл вечорниць. Як і торік, це буде спроба відтворити свято Свечки на Подолі, з якого в давньому Києві починався новий церковний і діловий рік.

Чому саме це свято для мене є наразі актуальним? Традиція поступово відроджується і, скажімо, на Різдво у Києві можна здибати чимало колядницьких ватаг. Коли в 1950—60-х роках Ященко, Данилейко, Фисун, Плахотнюк починали колядувати, це було подією. Нині — це частина нашого святкового побуту. Тепер цей рух поглиблюється, інтелектуалізується. Або писанки на Великдень: був час, коли це вміли і хотіли робити одиниці, тепер це пішло. Те саме і з “Країною мрій”: я вважаю, що ми повернули Києву питому міське традиційне свято.

Цікавлячись фольклором, ми зараз, по суті, формуємо нову культуру. І питання нині не в тому, аби щось “відродити” із тієї української цивілізації, яку було знищено, а в тому, що ми покладемо в основу новітньої культури і цивілізації. У багатьох країнах, що зазнали колонізації, експансії, є проблема постання з руїни. Нині замки, палаци, дворища, монастирі досить зруйновано, на їхньому місці набудовано хрущовок і бараків, а на місці саду розбито якусь тривіальну клумбу. У цих хрущобах і сталінських бараках нам доводилося жити. Чи можна з цим миритися? Ми хочемо частинами відновити наш світ. Українство не було модернізовано, його просто дощенту зруйнували. Тому й на відбудову часто-густо йшов весь матеріал, що був напхавті: і естетично вишуканий, і емоційно-вибуховий. Нині все більше людей, які, удивляючись у дзеркало культури, прагнуть бачити найкращі риси своєї національної владі. Не лише патріотів-відчайдухів і фундаменталістів, а й шляхтичів, аристократів. Не лише Залізняка і Гонтю, який зарізав своїх дітей, а й, скажімо, Капністів, Репніних. Український світ за своєю природою був відкритим, багатим емоційно й інтелектуально. Таким явищем минулого, що наділені потужним потенціалом, слід знайти місце в сучасності, вмонтувати їх у модерну будівлю.

А ще я дуже хочу, щоби в нинішніх умовах інтелігент (той же шляхтич) був потрібний, а не “востребований” і використаний. На жаль, нині навчилися дуже тонко маніпулювати цим бажанням інтелігента відчувати свою потрібність.

- Розробка проєкту та інтерв'ю Миколи СКИБИ

3 АРХІВ

Закінчення. Поч. на с. 1

Містом керував магістрат. На посаду в магістраті міг претендувати тільки місцевий мешканець, що мав у місті нерухоме майно (статус осілості). Існував і віковий ценз: кандидат повинен був мати від 25 до 70 років. Обранці повинні були бути середнього достатку, оскільки "богачи постоянно поспільство тиранят і изводят, убогие же не приносят никакой пользы..." На чолі магістрату стояв війт, який обирався "подлуг волі и уподобання" киян довічно. Йому належала адміністративна і судова влада. Життя подільських міщан великою мірою залежало від особи війта. Ревністю "за упалыми целостями мескими", обстоюванням недоторканності міських прав і майна на судах проти духовенства вирізнялася діяльність війта Дмитра Полоцького (1700—1733). Проте типовою ситуацією впродовж кількох сотлітнього магістратського правління були суперечки і вчинення позовів проти перших осіб міста, що інколи закінчувалося фізичною розправою. Скажімо, 1641 року війта Ф. Ходику розгнівані кияни втопили в Дніпрі, а його сина змусили тікати з міста.

Магістрат поділявся на 2 колегії. Лавники виконували судові функції. Райці опікувалися порядком і міським господарством, затверджували цехові статuti, збирали податки. Проте компетенцію ради і лави, адміністрації і суду розмежувати було важко. Ті самі особи чинили суд і завідували прибутками. Обидві управлінські структури підпорядковувалися війтові. Недосконале управління, як і інші слабкі сторони магідебурзького самоврядування, були наслідком перенесення на український ґрунт норм, які усталилися за інших історичних обставин і не відповідали звичаєвим вічовим традиціям, що склалися в Києві ще за князів.

На магістрат покладалося піклування про міський благоустрій, про чистоту в місті, упорядкування й ремонт міських каналів, фонтанних колодязів і водогінних підземних труб, вимощування вулиць, догляд за роботою міських ліхтарів, будівництво та ремонт доріг, фортифікаційні роботи. Спеціальними царськими указами на магістрат покладено обов'язок утримувати кінну пошту, перевози й мости, Межигірську фаянсову фабрику.

Демократичні засади самоврядування передбачали щорічне звітування магістратських урядовців перед громадою про прибутки і видатки міста. Міську скарбницю наповнювали чинні мита — торгові з привізних товарів, вагове від ваги, помірно від міри, мостове; здавання внайми міських гостиних дворів, лазень, різницьких лавок, цегельних заводів, млинів, воско-

Фото Г. Оборської

У ПОШУКАХ КИЇВСЬКОЇ АВТОНОМІЇ І АВТЕНТИЧНОСТІ

боєнь, пивоварень, солодовень, перевозу, податки з ремісників і купців відповідно до їхніх прибутків. Значним джерелом надходжень до міського бюджету було гуральництво і шинкарство.

Багато господарських і управлінських функцій, які входили до компетенції магістрату, були спрямовані на забезпечення добробуту київських мешканців. Райці повинні були регулювати ціни, запобігати "дороговизне в пище и питье", карати перекупників, спостерігати за точністю ваг і мір, запобігати чварам у місті, оберігати вдів і сиріт, забороняти азартні ігри. Реалізуючи соціальні програми, магістрат забезпечував життєдіяльність міської богадільні, лікарні, народного училища, віспаного будинку. З міської скарбниці оплачувалося утримання в лікарнях неспроможних хворих міщанського стану. Київський магістрат мав забезпечувати жалуванням та амуніцією київську поліцію, утримувати пожежну команду, забезпечувати інструментами і одягом міських музик.

Магістратські райці завідували міським арсеналом і озброєнням міщанським корпусом. Останній, згідно з історичними документами, існував уже у 50-х роках XVIII ст., підпорядковувався магістратові і називався то київською міською реєстровою гвардією, то збройним корпусом міщан київських, то національною гвардією, то міською міліцією. Військовий підрозділ було створено "на защищение и охранение города", хоча за всю

свою багаторічну історію цей підрозділ не брав участі в бойових діях. До складу київської гвардії входили міщани, ремісники, купці, міська аристократія. У реєстр 1790 р. було записано 1996 піших та 140 кінних міщан. Із найпочесніших громадян міста 1775 р. було сформовано елітний кінний підрозділ, який називали "Золотою короугою". Цей корпус, починаючи з 1768 р., мав свою музику для "играния утренняя и вечерней зори и полуденного 12-го часа" і артилерію, якою опікувався цех циркульників. "Им циркульникам поручить магистратские пушки, обовязать притом особливо их подписанием, что они как те пушки в добром строении содержать, так из оных в случае каких церемоний пальбу порядочным образом производит имеют", — читаємо у статуті Київського циркульницького цеху 1767 р. У магістратському арсеналі було 4 єдинороги та 5 гармат різного калібру.

Магістрат стежив за тим, який вигляд мали реєстрові товариші, вимагаючи, щоб костюми були однакові й охайні. У XVIII ст. однострої членів реєстрової гвардії відбивали традиції козацького військового вбрання. На жупан червоного або фіолетового кольору зі сторчовим комірцем і рукавами з вилогами надягали однобортний неворсованого сукна кунтуш, рукави якого ("вильоти") викладали на плечах і зав'язували на вузол. Руки ж просовували у вертикальні прорізи на рукавах. Кунтуш прикрашали шалевий комір, вертикальні прорізи кишені, вилоги на рукавах — "закорваші", золоті шнури та галуни — "бузументи", які на кінцях мали китиці з канітелі, густо посаджені гудзики або гаплики, фалди (ряси). Тонкі суконні або шовкові червоні шаровари, обшиті золотим галуном, заправлялися в короткі чоботи. Наприкінці XVIII ст. замість шаровар убиралися в зелені рейтузи, що прикривали чоботи майже до підборів. Жупан або кунтуш підперізували тканим случьким поясом. Висока шапка із сірого смушку мала клиноподібний шлик із червоного або малинового окса-

миту з великою золотою або срібною китицею. За взуття правили чоботи із сап'яну або юхти, переважно світло-коричневі, або з натуральної світлої шкіри, які прикрашалися шпорами з білого металу. Святкові строї доповнювала зброя — шаблі, пістолети, списи, а до 1812 р., можливо, ще й алебарди, лядунка (патронташ) на ремінці та поясний шабельний ремінь.

І "Золота короуга", і численна інфантерія озброєного міщанського корпусу, яку складали ремісничі корпорації, були неодмінними учасниками головного магідебурзького свята на день святих великомучеників Маккавеїв. В "Історії міста Києва" М. Закревського знаходимо описи цього свята. Навколо Успенського собору, у якому правили літургію, у козацьких строях і військовому обладунку шикувалося товариство "Золотої короуги". Ліворуч, уздовж вулиці

нія відбулася 1 серпня 1834 р. Патріотичне піднесення, яке охопило всіх учасників святкового дійства, відбивають спогади відомого українського історика М. Костомарова: "З усіх київських церков потяглося духовенство з короугами і цеховими значками; навколо ополонки розташувалося 8 ескадронів міської міліції, коні були в сталевих панцирах, з султанами із страусового пір'я на головах; вершники були в червоних атласних жупанах і світло-зелених сатових кунтушах з вилогами, у білих шапках із смушковою опушкою і пером чаплі, із золотими прикрасами; озброєні вони були списками із значками і двосічними мечами.

"Святий Боже, Святий кріпкий, Святий безсмертний", — полинуло далеко, до всіх слов'янських країн. Це було слов'янське urbi et orbi, бо Київ — всеслов'янська столиця".

За М. Костомарова київське самоврядування з магідебурзьким статутом уже відходило в історію. Ще Петро І поклав край демократичним принципам київської автономії, поділивши суспільство на "почтеннейшее общество" та "подлых людей". Міські низи поступово було усунено від управління, до списків виборців потрапляло лише 3% правоздатних міщан, нехтувалися вічові традиції контролю і суду з боку громади. Із другої половини XVIII ст. діяльність органів київського міського самоврядування фактично паралізовано втручанням центральних органів влади — від призначення війта (замість його обрання) до фінансового підпорядкування міста губернаторові. Були й інші внутрішні причини, що стали формальною підставою для ліквідації інституту магідебургії. Самоврядування виробилося в олігархію, у привілей міського шляхетства, яке контролювало магістратські посади, зловживало даною йому владою, безконтрольно розтрінкувало міські кошти. У "Височайшем указе" від 23 грудня 1834 р. про скасування магідебурзького права читаємо: "Права, некогда ему данные..., одни давно уже сами собою прекратились, другие же... обратились во вред и отягощение целому составу городского общества". "Прогуляли права наши, москаль буде панувать" — таке резюме робить анонімний автор вірша "Скорбь киевлян", написаного невдовзі після втрати міської автономії.

Після ліквідації магідебургії "свято Маккавеїв" поступилося місцем перед суто церковним святом "Походження чесних дарів Чесного і Животворящого Хреста", але церковні процесії продовжували зберігати багато елементів світського характеру. Зокрема, замість загонів ліквідованої "Золотої короуги" парадували солдати місцевої залози під штандартами жандармських і егерських полків. Хресний хід, навіяний спогадами про цехові магідебурзькі церемонії, збирав публіку ще у другій половині XIX ст. Один із очевидців урочистостей 1860-го р. занотував: "Михайлівська гора і протилежні їй гори вкриті були величезною кількістю глядачів, які стікалилися з усього Києва дивитися на цю священну процесію, частини якої йшли з місцевими іконами і співами від Десятинної церкви з митрополитом на чолі, від Михайлівського монастиря з вікарним архієреєм, від Печерської лаври з її намісником і братією, з Подолу від усіх його церков і монастирів з їхніми настоятелями..."

Оксана ФІСУН,
заслужений працівник
культури України

На фото: Фрагменти експозиції до історії магідебурзького права у "Поштовому будиночку" на Подолі.

Фото Г. Оборської

ЗЛОВІСНА КЛЕШНЯ

Проблема онкологічних захворювань — одна з головних для сучасного світу. За прогнозами Всесвітньої організації охорони здоров'я (ВООЗ), захворюваність і смертність від злоякісних пухлин у глобальному вимірі має подвоїтися за перші 20 років нового століття: з 10 до 20 млн. нових випадків і з 6 до 12 млн. смертей. Як натеper в Україні щороку від цієї недуги вмирає близько 100 тис. осіб. У віковій групі 40—44 роки показник щорічної захворюваності — 199 випадків на 100 тис. населення, у 65—69 років він зростає вп'ятеро (1096/100 тис.), в 70—74 роки — усемеро (1217/100 тис.). Пік захворюваності припадає на вікову групу 75—79 років: у жінок 944 випадки на 100 тис. населення, у чоловіків — 2150/100 тис. У структурі захворюваності серед жінок на першому місці рак молочної залози (18 %) і статевих органів (14 %), серед чоловіків — рак легенів (22 %) і шлунка (11 %). Тривалість життя онкохворих зменшується на 17—18 років, і майже 40 % цих утрат припадає на працездатний вік.

ГЕОГРАФІЯ

Смертність, спричинена злоякісними новоутвореннями (пухлинами), коливається в Україні від 141 випадку на 100 тис. населення (Закарпаття) до 257/100 тис. (м. Севастополь). Назагал найнижчі показники цієї сумної статистики бачимо на Заході України й у столиці, найвищі — на Півдні і Сході України; Хмельницька, Чернігівська, Київська, Полтавська, Кіровоградська і Одеська області — хоч і посідають проміжні місця — ближчі до високого південно-східного рівня. Якщо йдеться про коливання захворюваності й смертності, зумовлені віком, маємо брати до

обладающие чудесной силой сделать плодотворнее человеческий труд, приносят голод и изнурение. Победы техники как бы куплены ценой моральной деградации. По мере того, как человечество подчиняет себе природу, человек становится рабом других людей, либо же рабом своей собственной подлости. Даже чистый свет науки не может, по-видимому, сиять иначе, как только на мрачном фоне невежества". За один рік на планеті знищується 15 млн. га лісів; дві третини лісових масивів уже знищено. Не мусимо дивуватися, що площа пустель щорічно зростає на 60 тис. кв. км. Кількість забрудненої води, яка щорічно потрапляє в

пестицидів у продуктах харчування. Дослідження засвідчило різке погіршення ситуації при одночасному перевищенні гігієнічних нормативів стосовно до кількох (багатьох) забруднень: у таких умовах розвивається специфічна "ланцюгова реакція", унаслідок якої кожний новий патогенний чинник збільшує ризик виникнення хвороби більше, ніж той, що передував йому. Сьогодні на здобутки "дикого соціалізму" нашарувалися екологічні злочини "дикого капіталізму" (про які, власне, і писав Маркс), тож стандарти нашого життя значною мірою залежать від "собственной подлости" скоробатків (можемо називати їх олігархами). Внесок окремих адміністративних територій у забруднення атмосферного повітря України різняться в десятки і навіть сотні (!) разів. Так, шкідливі викиди в повітря, зумовлені експлуатацією транспортних засобів, на Донеччині сягають 10,2 %, у м. Києві — 7,9 %, а в Чернівецькій обл. — 1,4 %. Якщо йдеться про стаціонарні джерела забруднень (тобто промислові підприємства), то на Донецьку обл. припадає 38,9 % (!!!), на м. Київ — 0,8 %, а на Чернівецьку обл. — лише 0,1 %. Застарілі технології і надмірна концентрація промислових потужностей перетворили окремі регіони країни на зону екологічного лиха, на багаторічний і щоденний "Чорнобиль". З України ввозять метал і долари, завозять сюди бразильських футболістів, а тим часом розтин стає найважливішою процедурою в нашій медицині.

"ШЛЕЙФ"

На питання: "Як ви оцінюєте екологічну ситуацію поселення, в якому живете?" лише 2,4 % наших співгромадян відповіли: "Цілком благополучна" або "Відносно благополучна". Четверть опитаних не знали, як відповісти на запитання, а 47 % уважали ситуацію неблагополучною або вкрай неблагополучною. Майже половина респондентів поскаржилися на забруднення території, де вони мешкають, сміттям та іншим брудом, 42 % — на

забруднення повітря автотранспортом, далі в переліку стоять хімічні забруднення води (33 %), продуктів харчування (29 %) і ґрунту (22 %), а також радіаційне забруднення "всього" (29 %). Найстрашніше те, що ці "дилетантські" оцінки (див. "Українське суспільство" (вартість життя) як суспільна норма продукує низьку оцінку власної вартості. Нікотин та етанол провокують як значну кількість пухлин (насамперед у чоловіків), так і інші захворювання. Соціальна маргіналізація (кримінал + ВІЛ/СНІД) не є безпосередньою причиною виникнення пухлин, але їхня спорідненість (табл.) має спільні соціальні корені. Порівняно невеликий внесок екологічних чинників у міжрегіональні коливання смертності від пухлин (28 %) треба додати до того внеску, який спричинено тютюном і алкоголем. Брак статистичних матеріалів щодо шкідливих звичок унеможлиблює їхню кількісну оцінку; на думку фахівців, витрати населення України на тютюн і алкоголь ПЕРЕВИЩУЮТЬ бюджетні видатки на охорону здоров'я.

На жаль, не маю кількох бадьорих фраз, щоб не так похмуро закінчувати цю статтю. Хіба що... Смертність від злоякісних новоутворень уп'ятеро нижча, ніж від захворювань системи кровообігу, які в багатьох випадках не мають такого стрімкого перебігу, тож спокійніше сприймаються суспільством.

● **Володимир ВОЙТЕНКО,**
професор

ІНФРАСТРУКТУРА

КИЇВ ДОПОМОЖЕ КРИМОВІ ВГАМУВАТИ СПРАГУ

Кабмін України захопився якнайшвидше розв'язати проблему забезпечення півострова якісною питною водою, оскільки сьогодні автономія за запасами місцевих водних ресурсів залишається одним із найменш забезпечених регіонів країни.

Складову глобальної програми "Морський берег" — масштабну програму "Питна вода Криму" на 2006—2020 рр. Кабмін затвердив на виїзному засіданні в Сімферополі. Передбачено розвиток системи централізованого питного водопостачання, системи відведення й очищення стічних вод, розв'язання питання охорони підземних вод і проблеми викидів шкідливих речовин у море. Потрібний для форсованого втілення запланованого 1 млрд. грн. надійде з Державного й кримського бюджетів, а також від міжнародних фінансових організацій. Днями український уряд виділить 30 млн. грн. на будівництво й ремонт систем водопостачання в селах Феодосійського, Кіровського, Білогірського й Чорноморського районів.

За даними кримської влади, у комунальному господарстві півострова в аварійному стані перебуває 53,7 % каналізаційних мереж (середньоукраїнський показник — 29 %), 40 % водогонів (середньоукраїнський показник — 33 %).

Одній людині у Криму дістається 87 літрів питної води на добу, улітку — 35 літрів, тоді як, відповідно до чинних норм, для задоволення добових потреб людині необхідно 250 літрів води. Потреби галузей економіки забезпечено ледь на 50 %, використання підземних прісних вод на півострові становить менш ніж 20 % від експлуатованих запасів. Головне джерело забезпечення Криму водою — Північно-кримський канал (близько 80%), збудований 42 роки тому. До того ж торік надійшло 1,5 млрд. кубометрів води проти проектного обсягу водопостачання 3 млрд. кубометрів.

● **Віктор ХОМЕНКО,**
Крим

Сумарний внесок (%) чинників різної природи

в міжрегіональні коливання (дисперсію)

смертності населення України від злоякісних новоутворень

Чинники	Кількість показників	Сумарний їх внесок (%)
Демографічний склад людності	5	59,9
Економічні характеристики регіонів	8	46,0
Екологічні характеристики регіонів	4	28,0
Показники соціальної маргіналізації	2	40,7

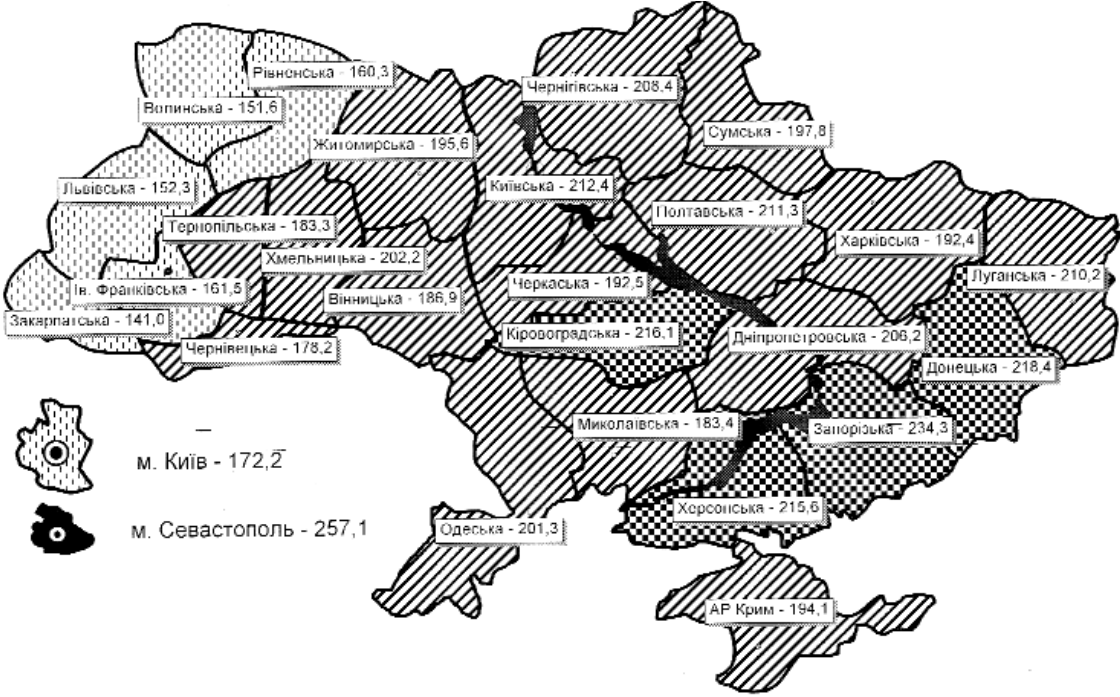
Примітка. Чотири групи показників не є взаємно незалежними,

тому загальний підсумок у третьому стовпчику перевищує 100 %.

уваги насамперед патофізіологічні процеси, пов'язані зі старінням. Аналізуючи територіальні відмінності, мусимо говорити про чинники, пов'язані передовсім зі складом людності та умовами життя. Як свідчить таблиця, найбільший внесок у регіональні коливання припадає на демографічні характеристики. Провідні серед них такі: велика частка міського населення і населення пенсійного віку збільшують ризик онкологічної патології, а висока частка жінок серед людності зменшує його. Свій невтішний прогноз щодо смертності від пухлин у ХХІ ст. ВООЗ обґрунтовує, зокрема, сучасними тенденціями урбанізації і демографічного постаріння людності світу.

моря й океани, сягає 500 млрд. тонн. Щорічно у Світовий океан потрапляє понад 10 млн. тонн нафтопродуктів... Якщо йдеться про Україну, маємо шукати витоки своїх негараздів у недалекому минулому. Київський НДІ ім. Марзеєва чверть століття тому оприлюднив підсумки дослідження, проведеного у 20 містах України, які репрезентують основні економіко-географічні зони. Найбільш істотним чинником, що спричиняється до патології, виявилось забруднення атмосферного повітря, на другому місці — показники вмісту

Регіональні варіації смертності від злоякісних новоутворень (на 100 тис. людності)

МЕТЕЛИК, ЯКИЙ ЛЮБИТЬ ДІТОК

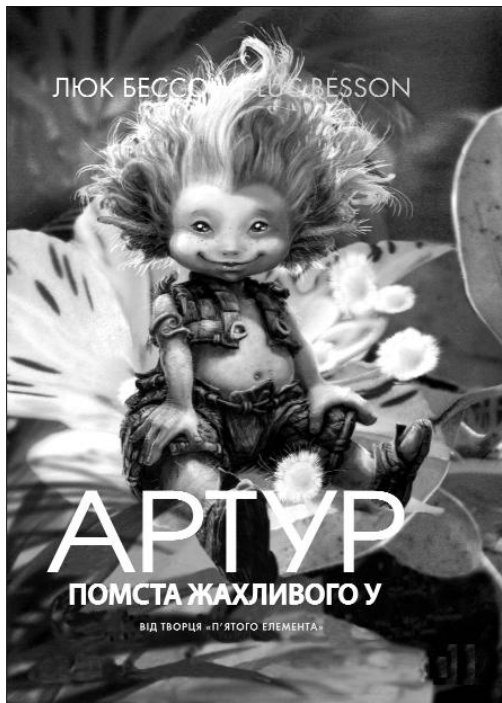

КНИЖКА «МАХАОНІВЦІВ» — ЕНЦИКЛОПЕДІЇ

Видавництво «Махаон-Україна» вже вісім років. За ці роки було зроблено чимало проектів — вдалих і не дуже. Років зо три тому одне видання надрукувало інформацію, що «Махаон» посідає більшу частину книжкового ринку дитячої літератури в Україні. «Махаонівці», щоправда, сміються з цього. Абсолютними лідерами вони себе не вважають. Хоч є ніша, у якій вони — перші й найкращі. Це — дитячі енциклопедії, цілі серії: найбільша — «Велика ілюстрована енциклопедія «Махаон», у складі якої вийшли «Велика ілюстрована енциклопедія школяра», «Велика ілюстрована енциклопедія ерудита», «Велика ілюстрована енциклопедія історії» тощо. Ці видання, призначені для позакласного вивчення школярами 6—8 класів, готують спільно з англійським видавництвом. Також є енциклопедії французьких видавництв для найменших діток — серія «Твоя перша енциклопедія» («Світ моря», «Тварини-рекордсмени»). Це дуже гарні книжки з доступним викладом інформації. Ще є серія «Дитяча енциклопедія «Махаон» — більш ґрунтовна. Також «Махаон-Україна» видає багато казок, які об'єднано в серії, словники, абетки і книжечки для найменших. Так, у серії «Ми пізнаємо світ» уже вийшли «Мій перший словник у малюнках», «Мій перший атлас у малюнках», а в серії «Чотири лапки, один хвіст» (книжки у формі звірят) — «Гіпопотамчик Булька», «Іжачок Ярхо», «Поросятко Квік», «Слоник-чепурун».

ПОПУЛЯРНІСТЬ СЕРЕД ПОКУПЦІВ

Турботливі батьки можуть замовити книги цього видавництва,

оформлення і формат зручний. А от Ерик Льюм продається гірше. Бессон — відомий режисер, знане ім'я, а Льюма треба популяризувати. На Заході ці книги дуже популярні, а в нас треба попрацювати, щоб зробити їх такими. Ще покупців приваблюють казки. Чималий попит на казкову абетку і словники. Пік продажу — на Новий рік і на Миколая. Узагалі купують протягом цілого навчального року, під час канікул батьки чомусь не квапляться дарувати дітям книги. У нас великий прайс, але навіть там немає всіх книг. Як правило, люди приїжджають із метою купити декілька книг, а беруть значно більше».

ДОСЯГНЕННЯ, УСПІХИ Й ПЛАНИ

Звісно, досягненням є книги, найбільш популярні серед читачів. Але ж є проекти, які подобаються самим видавцям, просто наразі ці проекти ще не реалізовані. Ось, наприклад, думка директора видавництва Тараса Донця: «Досягненням цього року можна вважати видання Люка Бессона. Мені особисто дуже подобається Льюм. Нам свої твори запропонував Жванецький і, на диво, ці книжки дуже добре продаються». Редактор Людмила Слабошпицька додає: «У нас Льюма перекладав Віктор Шевкун, він здобув ґрант і восени їде до Франції. І головне — він уже домовився з Льюмом про зустріч і передасть йому наші книги. Сподіваємося, автор буде задоволений. Ми гадали, що першими вийшли на Льюма, а його

представник нам сказав, що вже зверталися українські видавництва й просили права на видання. Із Бессоном було простіше. Ми уклали договір разом із московським «Махаоном». Зараз за творами Бессона виходять мультфільми, незабаром вони будуть і в нас, і це буде доброю рекламою».

ЕПОХА НЕЗНАЙКА

Минулого року «махаонівці» здобули ексклюзивні права на видання всіх творів Миколи Носова і його онука Ігоря. Онук продовжує серію оповідань про Незнайку, тому батькам, які колись захоплювалися пригодами бешкетливого коротуна, буде також цікаво прочитати продовження «життєпису». Тарас Анатолійович Донець стверджує, що Ігореві Носову сподобались якості видання й перекладу, тому здобути ексклюзивні права було не так уже й важко. Єдине застереження — українське видавництво не має права змінювати ілюстрації. Може, це й на краще, бо ж книги купують батьки, які звикли саме до такої зовнішності персонажів Носова. Людмила Слабошпицька розповідає: «Микола Носов видавався в нас багаторазово. Тому в нас є старі переклади: Івана Сподаренка, Федора Мавчука. Ми уклали угоду з дочкою Мавчука. А Ігоря Носова у нас перекладав Анатолій Камінчук — відомий дитячий автор».

Тарас Донець уточнює: «Ігоря Носова в Україні начебто ніхто не видав, але в наш час можна чекати чого завгодно. І цілком можливо, що переклади вже є. Але наші переклади — найкращі».

«Махаон-Україна» популяризує

Невдалі не тому, що погані книги, просто — нікому (?) вони не потрібні. Так, видали «махаонівці» декілька років тому зошит із математики й підручник із математики Богдановича, а також Букварик. Але, окрім збитків, нічого не мали. Уже потім зрозуміли, що видавати треба під замовлення. Через рік Богдановича видала «Освіта», Міністерство профінансувало, і підручник став надбанням школярів.

Тарас Донець каже: «Ми видаємо посібники. До підручників не повернемося. Ми готові випустити хороші книги, але ми не готові ставати до боротьби. Доводити всім, що наші книги кращі, замість того, щоб робити інші хороші книги. Якби це могло увінчатися успіхом!»

Людмила Слабошпицька уточнює: «Посібники — це той же багатостраждальний «Довідник школяра», «Золотий колосок», «Казкова

математика». Якесь природне побовування, після того, як ми спробували працювати з підручниками. У нас є проект, який ми робимо спільно з Інститутом українознавства, — велика ілюстрована енциклопедія України. Може, і не треба про це говорити, боюся наврочити, але якщо нам удасться, то до Нового року ми її видамо, і це буде бомба!» Ось так. Здається, Україна прогавила хороші підручники.

А видавці тим часом збираються на Форум до Львова й готові навіть розповісти, що везуть: «Серію «Культура і традиції». Її видрукувано у Словаччині (4 книги). «Релігії світу» й «Античну міфологію». А Новий Заповіт і Старий Заповіт — наступного року. Це надзвичайно складна робота, яка потребує багато часу. Веземо три нові енциклопедії: «Археологічні знахідки» — дуже цікава книга. Велику кількість нових казок у різних серіях. «Енциклопедію природи» — для дітей старшого віку. Дві енциклопедії для малих дітей: «Хочеш знати чому?», «Хочу все знати». Першу побудовано за схемою: запитання — відповідь. Друга енциклопедія — для «чомусиків».

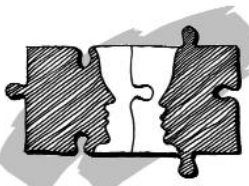

Щодо найближчих планів і того, чому не друкують українських авторів, то директор зізнається: «Видаємо ми й українських авторів. Ось видаватимемо Дяченків — домовилися про маленьку книгу. Плануємо видати книжечку Михайла Слабошпицького. Але ми

мусимо зробити 50 комерційних проектів, щоб мати якийсь запас «жиру» для видання некомерційного. Ось, наприклад, Курков, якого я дуже поважаю. Дитяча книга навіть дуже відомого автора, який не писав раніше для дітей, продається погано. Ось прийшла перша тисяча людей: «Така гарна книга, дякуємо вам». Друга: ми подивимося, а потім, «Може, візьмемо». Третя: «А що це таке?» Без хорошої рекламної підтримки, без підтримки держави дуже важко продавати навіть дуже хороші книги. Курков завжди приїжджає на презентації, але цього замало. Для нас успіх має інший вимір: якщо за півроку продано 10 тисяч примірників книжки. Крім того, у магазинах не можуть виставляти лише українські книги. Мені знайомий казав: «Я за оренду приміщення для книгарні плачу стільки ж, як за оренду будь-якого магазину, а якщо я продаватиму лише українськомовні книги, я через місяць муситиму закрити книгарню». У нас брак хороших авторів. Вони є, але їх переманюють більшими гонорарами. Я знаю багатьох українських авторів, які продають свої права Росії. В Україні українська книга не має підтримки. Ніхто українську книгу не гнобить, її просто не підтримують».

Мабуть, так воно і є. Адже чомусь друкують наші книги у Сінгапурі, Китаї, Росії. Бо покупцями такі начхати на національного виробника, якщо книга «розлетиться» через тиждень. А процедура проходження дитячої книги через санепідемстанцію коштом видавця? А жодної програми про книги на провідних телеканалах? Рейтингові, якщо самі його не створимо? «Махаонівці» кажуть, що батьки купують книги, щоб читати їх дітям, а не для того, щоб діти самі читали. Ще й намагаються брати ті книги, які самі читали в дитинстві, — перевірені (!). А як зацікавити батьків новим автором? Може, білбордами: «Нам не вистачає читачів?»

Марія КРИШТОПА

ДІТИ ВУЛИЦІ

“Я ЇХ НЕНАВИДЖУ, ЇХ ДЛЯ МЕНЕ НЕ ІСНУЄ”

Таким був вирок батькам в устах неповнолітньої Катрусі, яка нині перебуває в чернівецькому притулку. Її підбрала в районі “стометрівки” мати-вихователь з одного дитячого будинку сімейного типу, що в Чернівцях. Як з’ясувалося, Катя жила в неблагополучній родині в одній із південних областей України. Мати, її співмешканець та дід пиячили. Бійки були звичним явищем. Не жаліла мати й дочку. Вона часто намотувала косу дівчинки на руку й жорстоко била дитину. Захищала її тільки бабуся.

Але вночі, напередодні дня народження Каті, дід зарізав бабусю ножом. Рятуючись, дівчинка без будь-яких документів утекла з дому. Блукаючи світами, вона потрапила до чужої області, бо боялася повертатися додому. Сьогодні Катруся проходить курс реабілітації у притулку для неповнолітніх і готується вступати до училища, щоб стати кухарем...

Це трагічна доля тільки однієї дитини, але вона засвідчує, що саме неблагополучні сім’ї — основний постачальник “дітей вулиці”.

...Сімнадцятирічний Роман нині перебуває на обстеженні в підлітковому відділенні обласної психіатричної лікарні. Ще семирічним він був свідком, як батько вбив матір. Після цієї трагічної події набув статусу дитини, позбавленої батьківського піклування, і виховувався у школі-інтернаті. Потім його вирядили на навчання до залізничного технікуму. Та через прояви агресії в поведінці, яка була наслідком побаченого змалку,

БАТЬКИ-МІГРАНТИ — ГАРАНТИ ДОБРОБУТУ ЧИ ПОСТАЧАЛЬНИКИ ГРОШЕЙ?..

Громадські слухання на тему “Становище дітей у Чернівецькій області: проблеми і шляхи їх вирішення” відбулися в Чернівцях. Їм передували аналогічні слухання в парламенті. Подання ж службою у справах неповнолітніх ОДА питання на широке обговорення засвідчило не стільки державний підхід на всіх владних рівнях до проблеми загалом, а радше те, що майбутнє молодії держави в небезпеці. Про реалії дитячої бездоглядності на Буковині йдеться в матеріалі чернівецької журналістки Марії ВИШНЕВСЬКОЇ.

хлопець так і не зміг адаптуватися до середовища однолітків. Він покинув навчання. Тривалий час бродяжив. Сам звернувся по допомогу до притулку для неповнолітніх. Спочатку все складалося добре. Але згодом Романа почали дратувати адресовані йому критичні зауваження. І знову агресія взяла гору: він змушував дітей притулку їсти скло, схилив до ставих стосунків неприродним способом, нападав на працівників притулку, а згодом намагався вкоротити собі віку. Юнак опинився на обстеженні у психіатричній лікарні...

СОЦІАЛЬНЕ БЕЗБАТЧЕНКІВСТВО

Надзвичайно актуальною проблемою для Буковини, як прикордонної області, стали сумні реалії останніх 15 років — масові виїзди людей на заробітки за кордон. Головна причина трудової міграції буковинців — ситуація на ринку праці. Так, на початок березня 2005 року на обліку в державній службі зайнятості перебувало 34,9 тис.

громадян, що на 2,3 % більше, ніж на 1 лютого цього ж року. 97,8 % із них мали офіційний статус безробітних. Кількість зареєстрованих на цей же період безробітних у сільській місцевості становила 26,9 тис. осіб, або 78,9 % від загальної кількості зареєстрованих безробітних. Загальний рівень зареєстрованого безробіття в області на початок березня становив 6,4 % працездатного населення у працездатному віці.

Про масштабність такого новогор для пострадянських держав явища, як соціальне безбачченківство, породжене зовнішньою трудовою міграцією, свідчать цифри, наведені в таблиці № 3. Вони з’явилися внаслідок аналізу, який провели працівники служби у справах неповнолітніх області й, можливо, ще не відображені в офіційних статистичних звітах. Але цифри відбивають явну тенденцію зростання трудової міграції в регіоні.

Не секрет, що люди за кордоном, як правило, працюють нелегально, а тому намагаються приховати свій виїзд. Тому природно, що офіційна статистика не відображає

реального стану трудової міграції населення області. Прихована міграція за кордон значно вища і, за неофіційними даними, становить майже 200 тисяч осіб. Відповідно на порядок вищою є й реальна кількість дітей, які залишилися на піклування родичів. Сьогодні вже стає звичним явище, коли за кордон виїжджають обоє батьків. Дітей тоді залишають не тільки на родичів похилого віку (бабусь, дідусів), а й на знайомих, сусідів та друзів, які, через брак часу чи за станом здоров’я, не можуть опікуватися дітьми, а тим більше впливати на їхній розвиток, виховувати.

У ДІТЕЙ РОБІТНИКІВ-МІГРАНТІВ ПЕРЕВАЖАЮТЬ СПОЖИВАЦЬКІ ЗАПИТИ

Згубну роль відіграють значні грошові надходження від батьків із за кордону. Володіючи значними коштами, діти, як правило, проводять увесь вільний час на дискотеках та в комп’ютерних клубах, у кафе й барах. А в залах гральних автоматів витрачають значні суми: від

100 до 1000 доларів за день. Варто відзначити, що до від’їзду батьків на заробітки доступ підлітків до розважальних закладів був обмежений не тільки через брак коштів, а й завдяки контролю батьків за поведінкою дітей. Нині ж діти робітників-мігрантів, незалежно від віку, стають, як правило, порушниками загальнонавчаних норм поведінки. Сьогодні доводиться констатувати: у свідомості дітей робітників-мігрантів переважають споживацькі запити, зневага до оточення, а батьків вони здебільшого сприймають як гарантів свого добробуту й постачальників грошей. Соціальні сироти часто стають безпритульними, а відтак правопорушниками та злочинцями. Дитячу бездоглядність тісно пов’язано з проблемами злочинності й правопорушень серед підлітків. Але це вже інша проблема й тема іншого матеріалу...

Щоб усунути причини, які породжують дитячу бездоглядність та впливають на зростання кількості соціальних сиріт, треба створити умови для працевлаштування наших людей на батьківщині.

ЧИ ПЕРЕМОЖЕ МИЛОСЕРДЯ ОДНИХ БАЙДУЖІСТЬ ІНШИХ?

Благодійний фонд “Карітас-Київ” — один з 11 регіональних центрів Всеукраїнської добродіної організації “Карітас України”. Цей фонд розпочав свою діяльність ще наприкінці 1992 р. під егідою міжнародної організації “Caritas”, реалізуючи програму надання безкоштовних обідів тим, хто цього потребує. У період з 1994 по 1997, крім проекту “Благодійна ідальня”, реалізовувалися проекти “Обслуговування лежачих хворих вдома” і “Оздоровлення дітей улітку”. Тоді розвинулися соціальні служби надання безоплатних послуг — видавання одягу з гуманітарних вантажів, прання білизни, ремонту побутової техніки, одягу, взуття, забезпечення ліками, юридичного консультування тощо. З 1997 по 2000 р. “Карітас” активно співпрацював із товариством “Разом за життя”, яке діяло у приміщенні Служби довіри “Карітасу”, і Всеукраїнським фондом “За гідність людини!” Надавалися консультації щодо планування родини, допомагали жінкам, які відмовилися від абортів, одягом і дитячим харчуванням. Благодійний фонд “Карітас-Київ” було юридично оформлено після реєстрації його Статуту 31.07.98 Управлінням юстиції України. Нещодавно “Карітас” розпочав новий проект — “Діти вулиці”. Про це й загалом про діяльність організації наша розмова з виконавцем обов’язків директора Ольгою ЧЕРЕШНІВСЬКОЮ.

— **Пані Ольго, чи відчуваєте підтримку влади у вашій роботі?**

— Влада дає нам безкоштовне приміщення, за що їй і вдячні. А взагалі ми існуємо коштом жертводавців. “Карітас-Київ” офіційно існує з 1998 року, але ми вже з 1992 року коштом храму на Аскольдовій могилі влаштовували благодійні обіди, створювали благодійні ідальні при інтернатах. Нашу діяльність загалом спрямовано на харчування людей. У нас зараз дуже багато бідних і мало-забезпечених. Ми годуємо дітей, але дітей із сімей. Таких дітей у нас 60. Вони після уроків приходять до нас обідати. Ми пригощаємо їх цукерками, солодощами. Цей проект реалізується від заснування “Карітасу”.

— **А проект “Діти вулиці”?**

— Це новий проект. Спочатку таких дітей було двоє, зараз — 26, хоча максимально проект може обслуговувати 21 дитину. Дітям приділяє увагу соціальний працівник із медичною освітою. Діти приводять до нас своїх дітей. Ось приходять одна 16-річна матуся з дитятком, ще одна незабаром народить. Приходять 18-річні діти. Приходять, коли можуть. І ми не відмовляємо їм, бо розуміємо, що більшість із них працює. Нещодавно ми поховали одну дитину, бо ховати її було нікому. Мати — п’яниця, квартиру продано за борги. Дитина пот-

рапила під колеса автомобіля, і нікому було опікуватися похороном.

Поки що запропонувати цим дітям щось, окрім їжі, ми не можемо. Якщо діти із сімей після обіду працюють у різних гуртках, то діти вулиці не можуть цього зробити. У нас хороші гуртки — малювання, співу, англійської мови. Цього року відкриваємо гуртки перукарського і кулінарного мистецтва. Дітям вулиці ми не можемо запропонувати жодного гуртка. Ці діти, як правило, крадуть. І запросити 26 дітей у “Карітас” — річ неможлива. До них виїжджає психолог. Уже за рік ми бачимо зміни в цих дітях. Вони намагаються не вживати лайливих слів. Ми розуміємо, що багато з них — токсикомани, залежні від клею, і намагаємося допомогти їм позбутися цієї залежності. Ці діти стали довірливіші. Вони вже дозволяють себе фотографувати, можуть сказати, який одяг їм потрібен. До нас надходить гуманітарна допомога, і ми маємо змогу одягати дітей. Узимку ми забезпечили їх теплими речами.

— **Мешканці Києва допомагають?**

— Допомагають лише парафіяни церкви на Аскольдовій могилі. Вони приносять одяг, ліки, овочі й фрукти.

— **Діти з малозабезпечених сімей часто звертаються по допомогу?**

— Звертаються. Завдяки нашому клопотанню одну з таких сімей відвідав соціальний працівник. Там пиячила мати, яка відмовилася від лікування... Усе перевірили й дали цим дітям дві п’ютки на відпочинок. Ми ж можемо допомагати лише продуктами й одягом. Допомагаємо спеціалізованим садочкам, інтернатам, дітям-інвалідам. Надаємо все для новонароджених, фактично забезпечуємо їх усім потрібним.

— **А як ви знайшли “своїх” серед дітей вулиці?**

— Нам сказали, що біля станції метро “Чернігівська” є парк Кіото, де ці діти збираються. Ми розклали маленькі оголошення. Ці ж оголошення давали дітям-прохачам, яких бачили. Діти почали до нас приходити, приводити знайомих. Але ми маємо право обслуговувати дуже обмежену кількість дітей. Шукатимемо місцевих меценатів, бо дітям потрібні молочні продукти, медикаменти. Усі ці дітки працюють. Запевняють, що не крадуть. Коли йдуть жебрати, кажуть: “Ми йдемо на роботу”. Живуть вони під мостами. Із підвалів цих дітей повігналили, повісили на дверях замки. Літо вони переживуть, а восени буде велика проблема.

— **Це переважно діти-кияни?**

— Загалом так. Хоча літом сю-

Фото Г. Оборської

ди приїхали діти з регіонів, а київські поїхали відпочивати на море. Більшість із цих дітей мають сім’ю, проте вони — соціальні сироти. Батьки, як правило, або ув’язнені, або п’ють. Дітей цих ніхто не шукає. Вони нас попереджають: “Ми ідемо додому на два тижні”. Дуже ревниво ставляться до свого перебування в нас. Чужих не приводять, бо знають, що більше дітей ми обслужити не можемо, тому місце своє оберігають, нікого не допускають. Цей проект фінансує Італія. У нас домовленість зі спонсорами на певну кількість дітей.

— **Ви берете цих дітей на відпочинок?**

— Планували, але нам пояснили, що ми не можемо цього зробити. Тут потрібний окремий вихователь для кожної дитини. Я везиму дітей на море, а вони першого ж дня втечуть “працювати”. Тому беремо діток із сімей. Там хоч батьки контролюють поведінку. Дітям вулиці треба приділити багато уваги, перш ніж можна буде забезпечити організований відпочинок.

— **Можливо, стане у пригоді проект дитячих будинків сімейного типу?**

— У “Карітасі” є дві сім’ї, де восьмеро своїх дітей. Батьки відвідують різні інстанції з тим, щоб їм дозволили такий будинок, а їм ка-

жуть — не можна. Має бути не менш ніж троє чужих дітей і не більш ніж десять у цілому. А куди цим батькам когось із своїх дітей подіти?

— **Багато дітей змінилося у групах, які обслуговує “Карітас”?**

— За останні два роки — ні. У нас навіть одна дівчинка (із сім’ї) вступила до ВНЗ. А щодо дітей вулиці — я вже розповіла. Перед “Карітасом” постає проблема — що далі? Ми нагодували цих діток, разом із медичним працівником усі вони були в лікарів. Діти пройшли медогляд, їм полікували зубки. Дітей миємо й стрижемо. Одягаємо. Але куди їх потім подіти? До інтернату вони не хочуть, утікають звідти, бояться. Це вже сформовані особистості. Деякі з них готові вчитися, працювати. Але де їм жити? У гуртожитку вони не можуть жити, а то хоч би яке ПТУ їх узяло. Один хлопчик добре лагодить взуття, — його навчив дідусь. І він хоче працювати, але де жити? Особливо цих дітей лякає інтернат на вулиці Маяковського. Хоча цим дітям дуже важко догодити. Інколи зробиш їм зауваження — і почуєш таких матюків у відповідь! Мовляв, хочеш мене годувати — годуй, одягай, але не лай мого світогляду. Є над чим працювати психологові.

Розмову підтримувала
Марія КРИШТОПА

ПОЖЕРТВИ НА ТАРАСОВУ ЦЕРКВУ

Продовження. Поч. у ч. 39–52
за 2003 р., ч. 2–9, 11–14, 16–18, 20–26,
28, 30, 32, 34, 37, 39, 41, 43, 45, 51 за 2004
р. ч. 3, 6, 7, 9, 11, 14, 15, 20, 22, 26–28,
29 за 2005 р.

Бардашевська В. С., м. Київ	20,00
Бекеш Д. Ф., м. Івано-Франківськ	100,00
Вакулюк, с. Павлівка Іванічівського р-ну	
Волинської обл.	85,00
Вербицька Г. П., м. Вінниця	50,00
Вчителі початкової школи-ліцею № 157, м. Київ (ч/з Трофименко В. Д.)	120,00
Гмиря В. П., м. Херсон	200,00
Гута Л. В., с. Березовиця	
Тернопільської обл.	100,00
Данилюк В., м. Тростянець	
Івано-Франківської обл.	20,00
Данченко О. І., м. Ірпінь Київської обл.	40,00
ДОД ППБ "Аваль", м. Дніпропетровськ (ч/з Рябцева М. П.)	51,00
Засадська Л. Я., м. Харцизьк	
Донецької обл.	20,00
Збирко П. І., м. Перемишляни	
Львівської обл.	30,00

Козиренко В. О., Л. М.	100,00
Лановецьке благочиння Тернопільської обл. (ч/з Г. Хомяка)	800,00
Лечка Ю. М., м. Галич	
Івано-Франківської обл.	10,00
Максимюк Н. І., м. Галич	
Івано-Франківської обл.	5,00
Мешканці смт. Градизьк Глобинського р-ну	
Полтавської обл.: Юхно В. А., Юхно Т. Г., Ко- валенко О. Т., Буряк	50,00
Наддніпрянська благодійна організація "Доброта і милосердя"	300,00
Новорічеська школа Рівненської обл. (ч/з Шрамович Т. Д.)	20,00
Одеська гімназія № 7	30,00
Опанасенко С. О., м. Харцизьк	
Донецької обл.	20,00
Родина Білоус-Матвієнко	100,00
Родина Мірошніченко Л. С., м. Київ	2000,00
Родина Шліхтич, м. Стрий	
Львівської обл.	100,00
Романенко Н. С., м. Дніпропетровськ	30,00
СПД Новодворський В. І., м. Київ	200,00
Усенко Ю. М., м. Дніпропетровськ	20,00
Учителі та учні Білоберізовської ЗОШ	
Верховинського р-ну	
Івано-Франківської обл.	400,00
Учні 3-Б класу ліцею № 157, м. Київ	

(ч/з Трофименко В. Д.)	105,00
Хлебникова М., м. Дніпропетровськ	20,00
Хоменко Б. В., м. Вінниця	50,00
Худаш М. Л., м. Львів	100,00
Чингаєва В. С., м. Новомосковськ Дніпро- петровської обл.	10,00
Чоркокожа С. Т., м. Чернівці	100,00
Шевело Л. С., м. Львів	100,00
Яковлева М. Н., м. Кривий Ріг Дніпропет- ровської обл.	20,00

Немовби передчуваючи щось, пись-
менник Віктор Положий написав і поклав до
своїх творів ось цю записку.

"Гонорар мій прошу перерахувати на раху-
нок Тарасової церкви. Якщо окремі видання про-
являть інтерес до моїх скромних спостережень,
то Бог у поміч, передруковують. Те ж стосу-
ється і публічного виконання. Тільки з однією
пересторогою: щоб хоч незначні суми пересила-
лися у фонд "Кобзареву церкву".

Марко ПОЛО-ПОДОРОЖНИЙ

Ми надрукували афоризми Віктора По-
ложія у "Слові Просвіти" (ч. 20 за 2005 р.).
Авторський гонорар з волі письменника і
Таїсії Шаповаленко, яка підготувала пос-
мертну публікацію, у сумі 100 грн. перера-
ховано на "Тарасову церкву".

**Добровільні
пожертви
"На Кобзареву
Церкву":
МБФ "Українська
Родина"
Р/р № 26045200145101
в Подільській філії
АКБ "Київ",
МФО 320401
ЗКПО 21709106**

СПИСОК ОФІРУВАЧІВ НА ТАРАСОВУ ЦЕРКВУ, ЯКІ НАДІЙШЛИ ЗАГАЛЬНИМИ СУМАМИ

Коломийське міськрайонне товариство "Просвіта" ім. Тараса Шевченка с. Нижній Вербіж Коломий- ського р-ну (ч/з Ковбаснюка І.)

Тріщук М.	10,00	Палагнюк М.	10,00
Палагнюк О.	5,00	Гаврилюк С.	10,00
Шевчук М.	10,00	Ковбаснюк І.	10,00
Андрійчук М.	10,00	Страшецька Н.	10,00
Ковбаснюк В.	10,00	Піцяк Г.	10,00
Андрушко Е.	5,00	Воронюк М.	10,00
Гавришук О.	10,00	Вацяк А.	10,00
Довбуш М.	15,00	Воронюк М.	5,00
Волощук Г.	10,00	Ганишевська Г.	10,00
Білейчук Г.	10,00	Шевчук М.	5,00
Филипів Л.	10,00	Страшецька Н.	5,00
Андрушко П.	15,00	Туліка Г.	5,00
Грицак Л.	5,00	Филипів Ю.	10,00
Шевчук А.	10,00	Угринчук М.	5,00
Волощук В.	10,00	Палагнюк Г.	5,00
Палагнюк А.	5,00		
Тріщук Д.	10,00	Всього:	275,00

Студенти та викладачі Новомосковського ко- оперативного коледжу економіки та права Дніпропетровської області (заочне відділен- ня) (ч/з Шаповалову Е. О.)

Студенти групи юристів № 36		Порада Є.	5,00
Волокита С.	5,00	Плахута А.	5,00
Герасименко І.	5,00	Плахута В.	5,00
Гнаткова О.	5,00	Прохода О.	5,00
Голубкова Н.	5,00	Стрельцова Я.	5,00
Гречка М.	5,00	Федорчук Ю.	5,00
Дудар І.	5,00	Фоміна Є.	5,00
Золоторог І.	5,00	Щербина О.	5,00
Красовська В.	5,00	Борисенко І.	5,00
Кукало С.	5,00	Викладачі	
Кулакова Ю.	5,00	Шаповалова Е. О.	10,00
Онищенко О.	5,00	Верблюд С. В.	10,00
		Всього:	120,00

8-ий внесок об'єднання ВУТ "Просвіта" м. Івано-Франківськ

(ч/з Синицю Н.)		Анушкевичус В. А.	100,00
Ярош Я.	20,00	Бойко Н. С.	20,00
Кишенюк Я.	5,00	Коцюба Я.	3,00
Карп'юк В. О.	5,00	Сокальський В. Й.	3,00
Гаврилів І.	5,00	Крижанівська Д. І.	2,00
Марчук Б.	20,00	Шварид А. О.	2,00
Лукомська Л.	2,00	Танчук Р. І.	9,00
Мальян Г.	10,00	(ч/з Ільчишина М. Д.)	
Гук В.	5,00	Ільчишин М. Д.	50,00
Польова Я. Ф.	50,00	Ільчишина А. В.	50,00
Горішна Т. І.	20,00	Ільчишин А. М.	20,00
Верещак М. І.	25,00	Ільчишин В. М.	20,00
Твердохліб П. М.	30,00	Ільчишин Л. І.	15,00
Твердохліб Р. В.	30,00	Ільчишин Н. Є.	15,00
Зінько Г.	2,00	Лесик С. Й.	20,00
Балюк С. Г.	5,00	Поліщук О. В.	10,00
Басюк А. П.	5,00	Боднарчук П. В.	20,00
Збанська Г. Я.	2,00	Стефанів Г. Я.	20,00
Паздерський С. М.	10,00	Сокушанський М. М.	5,00
Дмитрів Л. І.	5,00	Данів І. О.	5,00
Качмар Л. М.	6,00	Клюс Н. М.	10,00
Костюк Б. Д.	5,00	Лушак М. М.	20,00
Шумега С. С.	10,00	Сірак К. В.	10,00
Кульба Р. І.	2,00	Данів І. Д.	20,00
Петраш О. І.	2,00	Всього:	750,00
Береговський З. П.	20,00		

ЦЕГЛИНКА ДЛЯ ТАРАСОВОЇ ЦЕРКВИ

"Українці! Щільніше змикайте лави борців за краще життя!" — з та-
ким гаслом майже щодня торік я проводив агітаційну роботу на підтрим-
ку В. А. Юшенка серед дніпропетровців на вулицях, у міському транспор-
ті, у селах. Щотижня розповсюджував не менш як 500 накладів газет, лис-
тівок блоку "Наша Україна", збирав підписи, був офіційним спостеріга-
чем 24-ої ТВК, членом виборчої комісії 48-ДВК, 24-ої ТВК.

Не припиняю діяльності на підтримку Президента й сьогодні.
"Чи буде твоя цеглинка у Тарасовій церкві?" — під таким заголовком
Микола Бондаренко, заступник головного редактора газети "Наше місто"
Дніпропетровської міськради, опублікував мій допис "Пожертви на Тара-
сову церкву", де поряд із реквізитами "Добровільних пожертв на "Кобза-
реву церкву" названо імена дніпропетровців, які зробили посильний вне-
сок у справу побудови національної святині.

Ознайомившись із рішенням Комітету з питань культури і духовності
Верховної Ради України "Про генеральний план розвитку Шевченків-
ського національного заповідника в м. Канів", опублікованого в тижне-
вику "Слово Просвіти" (який передплачую майже з самого початку його
заснування), двадцять співробітників Дніпропетровської обласної дирек-
ції акціонерного поштово-пенсійного банку "Аваль" добровільно внесли
пожертви на "Тарасову церкву".

Серед російськомовних дніпропетровців праця для духовного об'єд-
нання навколо свободололюбного генія Тараса Шевченка нелегка. Та незва-
жаючи на скептицизм окремих ..., не здаюся.

Михайло РЯБЦЕВ, ветеран праці, м. Дніпропетровськ

МЕШКАНЦІ СЕЛА РАЛІВКА САМБІРСЬКОГО Р-НУ ЛЬВІВСЬКОЇ ОБЛ., ЯКІ ПЕРЕРАХУВАЛИ ГРОШІ ПРОТЯГОМ 2004—2005 РР.

Вчителі Ралівської СЗШ І—ІІ ступенів Самбірського району Львівської області (ч/з Кордіяку Н. В.)

153,00	
с. Ралівка Самбірського р-ну Львівської обл. (ч/з Киричинського І. Г.)	
Теплий А. О.	10,00
Соломін Г. М.	10,00
Киричинський І. Г.	10,00
Скипакевич Я.	10,00
Вагурак С. І.	10,00
Бобак О. М.	5,00
Соболевська О. Я.	20,00
Андрейко Я. П.	20,00
Даниляк М. С.	20,00
Скірка І. Й.	20,00
Михальська Г. П.	40,00
Затварський А. Я.	50,00
Всього:	225,00

Заробітчани с. Ралівка Самбір- ського р-ну, які працюють у м. Рим (ч/з Лазорко С. О.)

Урушак М.	5,00
Кіт Л.	2,00
Лаврин-Дупляк І.	5,00
Лазорко С.	5,00
Левницька Л.	5,00
Горак В.	5,00
Юрчик К.	10,00
Герич А.	5,00

Вашук І.	5,00
Козак Г.	5,00
Касперович М.	5,00
Яніцька О.	2,00
Зарічнюк Є.	5,00
Гап Т.	5,00
Ратушна Я.	5,00
Сеньків С.	2,00
Токар І.	3,00
Заславська Е.	1,00
Глушик С.	2,00
Осідач М. М.	2,00
Гірняк Н.	2,00
Пилипчук А. М.	1,00
Касків М. М.	2,00
Матула М.	5,00
Луців М.	5,00
Галя	2,00
Михайлина	5,00
Чопик Іванна	2,00
Касій Оріся	2,00
Ревкевич	2,00
Володимир	1,00
Дочич Оля	5,00
Мінько Оксана	2,00
Герганівська Люба	3,00
Всього: 120 євро, а перерахо- вано 754,59 грн.	

Вчителі та учні Вільшаниць- кої СЗШ І—ІІ ступенів Сам- бірського р-ну Львівської обл. (ч/з Юстину Дащинич)

--	--

Дніпропетровська облас- на дирекція поштово- пенсійного банку "Аваль" (ч/з Рябцева М. П.)

Супрун М. С.	10,00
Богун В. П.	5,00
Гудакова С. А.	5,00
Пономарьова С. В.	5,00
Кобан А. М.	5,00
Дучинський А. П.	2,00
Повод М. П.	2,00
Куплевацька О. В.	2,00
Ганжа В. А.	2,00
Томкова В. М.	2,00
Сливенко І. В.	2,00
Даценко І. Г.	1,00
Устименко В. А.	1,00
Щербина О. М.	1,00
Дашкевич С. М.	1,00
Романенко В. П.	1,00
Куцевал О. В.	1,00
Жеріков К. Ю.	1,00
Дерев'яно В. М.	1,00
Лісняк В. І.	1,00
Всього:	51,00

Учителі	
Дащинич Ю. І.	10,00
Кантор В. А.	2,00
Томко О. В.	2,00
Столяр С. І.	2,00
Улей О. Ю.	2,00
Роман О. В.	2,00
Геменич І. М.	2,00
Фурганець М. Д.	2,00
Болохевич М. І.	2,00
Ільєвич О. М.	2,00
Улей Л. П.	2,00
Вовк Г. П.	2,00
Вовк В. П.	2,00
Тантала М. П.	2,00
Мокринська О. І.	2,00
Кушнір Г. П.	2,00
Герич М. С.	2,00
Бандрівський М. Є.	2,00
Білецька Л. А.	2,00
Гуляк І. І.	2,00
Вовк О. М.	2,00
Олексак Г. М.	2,00
Петриняк Л. Р.	2,00
Несторівська О. В.	2,00
Всього:	48,00

Учні	
Чигер В., староста 8-го класу	
Яжик І., староста 9-го класу	
Гоцур І., староста 7-го класу	
Лунич О., староста 11-го класу	
Всього:	169,00

УСЬОГО НА РАХУНКУ ТАРАСОВОЇ ЦЕРКВИ — 715 848 грн. 33 коп.

ІСТОРІЯ

Право на культуру належить до таких же невід'ємних людських прав, як право на життя, свобода совісті, свобода слова тощо. Цього року минає сімдесят літ відтоді, як у дію було введено документ, який багато в чому визначив філософію захисту культурних цінностей. Ідеться про Пакт Реріха, підписаний 1935 року у Білому Домі під головуванням президента Сполучених Штатів Франкліна Рузвельта, за участю міністра закордонних справ Корделла Холла, директора Панамериканського союзу Лео Роу. Повна назва документа — “Міжнародна Угода про охорону художніх та наукових установ, місій і колекцій” (знана за іменем ініціатора як “Пакт Реріха”). До Угоди тоді приєдналася 21 держава американського континенту. Вважається, що саме Пакт Реріха вперше по-справжньому об'єднав Північну і Південну Америку. Сімдесят років тому, у тривожний період між двома світовими війнами, реріхівський Пакт культури став символом сподівань для всього західного світу. Але вже тоді в момент його урочистої ухвали більшість підписантів і спостерігачів надавали значення не стільки юридичному, скільки символічному аспекту. “В основу цієї Угоди покладено набагато більше духовне значення, ніж це зафіксовано у тексті самого Пакту. Це лише один із багатьох виразів основної доктрини континентальної відповідальності та солідарності”, — проголосив у спеціальному радіозверненні до нації Президент Рузвельт. Знаком-емблемою Міжнародної угоди стало Знамено миру (Banner of Peace) — біле полотнище з трьома пірамідами розташованими сферами у великій окружності. Минуле, теперішнє і майбутнє у колі вічності, наука, мистецтво і релігія як три

ПАКТ РЕРІХА — ПРАВО НА КУЛЬТУРУ

Микола Реріх. “Свята Покровительська”

складові культури, Віра, Надія і Любов у колі Софії-Премудрості... Микола Реріх вважав, що кожен може відшукати свій смисл у цьому універсальному принципі трієчності. Цей знак ще називають Червоним Хрестом культури, підняття його під час збройних конфліктів над тією чи тією установою, приватним помешканням тощо означає особливий статус і недоторканість цих об'єктів, їхнє право на особну ідентичність.

Справді, Пакт Реріха окреслив контури нової філософії у взаєминах політиків і культури. Якщо раніше меценатство над мистецтвами і науками було привілеєм сильних світу цього, то відтепер повага до творців людського генія (у всіх його проявах, незалежно від етнічної, національної, релігійної, соціальної приналежності) ставала їхнім прямим обов'язком. Щоправда, за однієї умови: якщо та чи та держава

офіційно приєднувалася до Угоди. У протилежному випадку проблема захисту пам'яток історії та культури від вандалізму — особливо під час збройних конфліктів — залишалася цілковито у метафізичній площині. Що, власне, ми і спостерігали у пострадянський період нашої історії.

Серед перших активних симпатиків Пакту: мистецькі інституції Франції, такі, як “Academic des Science Morales et Politiques” та “Academic des Baux-Art”, голова Гаазького міжнародного трибуналу М. Адачі, король Югославії Олександр, літератори Марк Шено і Олександр Ламарієс, учні Альберт Ейнштейн і Нільс Бор. Листи підтримки надходили і від українських представників. Зокрема ідею Пакту привітав директор Національного музею у Львові Ларіон Свенцицький.

Треба сказати, що Реріхове сприйняття культури має особливий зв'язок з українською землею.

Саме зі студентських відвідин Реріхом Києва 1896 року почалося його хрестоматійне “ходіння по старовині” — по містах і містечках, пов'язаних із киеворуською культурною традицією. Результати цього “ходіння” втілилися у кількох образотворчих циклах, у серії публікацій. Молодий автор гостро критикував вульгарні підновлення давніх пам'яток, через що спотворювалася їхня питома естетика, він переконував опонентів у тому, що саме якість культурних об'єктів надає місту або цілому регіону інвестиційної привабливості. Після приходу до влади більшовиків, особливо після того, як столицю Української РСР 1934 року перенесено із Харкова до Києва, родина Реріхів з тривогою дослухається до звісток із тодішнього Союзу. Найбільше хвилювала доля Києво-Печерської лаври і Святої Софії: “В Пекіні дійшли до нас повідомлення, що й Успенському Собору, одній з найбільших історичних святинь, загрожує небезпека руйнації. Ще не так давно подібне повідомлення було би просто немислимим... але зараз все стає можливим. Кожен день газетні шпальти пістрявють найганебнішими для людства звістками”, — записує Реріх до експедиційного щоденника. Перед виходом на маршрут по Внутрішній Монголії у Харбіні Микола Реріх устиг підготувати свою книгу “Священний дозор”, де окремий есей присвячено саме Києву і знову-таки — Святій Софії. Не виключено, у тому, що одна з найбільших святинь України виїхала у часи найтемнішого бузурвіства, є й заслуга Миколи Реріха, зокрема ініційованих ним Комітетів Пакту культури.

Микола СКИБА

СЕРЕДОВИЩЕ

Прогрес, як казали на початку минулого століття, широко крокує планетою. Механізація й автоматизація мали вивільнити людину від важкої фізичної праці для праці творчої й керівної, дати більше свободи, — але людям чомусь не полегшало. Тепер після роботи втомлюються не руки чи попереки, а нерви, які, як відомо, не відновлюються. Маючи надлишок інформації, ми не розумнішаємо, а свободу вибору нам обмежують за допомогою реклами, що накидає стереотипи, які, на жаль, найчастіше виявляються хибними. Телебачення також впливає на нас: формує бажання, дає певні знання про довкілля. Ми відпочиваємо перед телевізором, не знаючи про те, що він, мов білий кролик з “Аліси в Задзеркаллі”, утягує нас у віртуальний світ.

“Ні, — гаряче переконувала мене одна бабуся, — це правда, це навіть по телевізору показували...” Правдивість телебачення досить відносна не лише через те, що значна частина ефіру належить художнім фільмам чи зрежисованим ток-шоу. Ми забуваємо, що телебачення показує речі надзвичайні, яскраві, тож починаємо сприймати телекартинку як справжню проекцію реального світу. Але навіть цілком об'єктивні теленовини показують нам небуденне: наукові відкриття й трагедії, будівництва і жертви, грандіозні виграші й шоу, публічне обличчя політиків і “парадний фасад” повсякдення. Жоден журналіст не підготує матеріалу, скажімо про бібліотеку, поки в ній не затопить унікального архіву чи не потріскаються стіни. Люди вважають, що здобувають знання за допомогою телевізора, але не замислюються, що знання ці якщо не фальшиві, то принаймні викривлені.

Телевізор нівечить людські уявлення про добро і зло. Сучасний російський письменник Віктор Пелевін в одному зі своїх творів назвав телебачення “віконцем у духовний сміттєпровід людства”. І справді, якщо донедавна люди вагалися, відповідаючи на питання, чи існує “добро з кулаками”, то тепер, після перегляду нескінченної вервечки фільмів, у яких “хороший хлопець” винищує поганого і злого, люди звикли думати, що в інший спосіб відновити справедливості не можна. Про християнські засади, відомі людству протягом двох тисячоліть, у цьому контексті навіть не

ВІКОНЦЕ У ДУХОВНИЙ СМІТТЕПРОВІД

згадують. Тож не варто дивуватися, що хлопчак, удаючи героїв (байдуже, хто це — Робін Гуд чи Людина-павук, Рембо чи “браток”), тільки те й роблять, що чубляться. А психологи твердять, що під час гри дитина опановує моделі поведінки, якими керуватиметься, ставши дорослою.

Але найгірше те, що пасивне споживання телекартинки гальмує творчі імпульси. І справді, не треба нічого вигадувати, писати, малювати, ліпити, читати, бо набагато легше просто ввімкнути телевізор, і обов'язково буде щось цікаве — байдуже на якому каналі. Причому так легше не тільки дитині, яка перестав творити свій світ, піддаючись лінощам, а й батькам, яким не треба відповідати на питання, учити й показувати, як і що читати, малювати, ліпити, вишивати, різьбити... А це ж ростуть майбутні винахідники й учителі, політики й артисти... Чи, може, гвинтики суспільної машини? Інколи здається, що тих, хто через 30—40 років керуватиме країною, виробництвом, наукою, попереджено про небезпеки, пов'язані з телебаченням, і що телеманів серед дітей із “вищої касты” немає.

Теперішнє телебачення пропагує такі цінності, як багатство і, сказати б, любов, якою можна займатися, як боулінгом чи пранням одягу. Дружба, вірність, любов до Батьківщини, милосердя і співчуття, щедрість і вдячність природі за те, що вона нас терпить і годує (попри наше вперте намагання знищити її), бажання зробити щось корисне для людей, уміння мріяти й досягати бажаного не на шкоду іншим — про це йдеться вкрай рідко.

Ви помічали, як безпорадно тиняється людина, яка звикла проводити вечір перед телевізором, коли цей “набридливий гість у твоїй родині, який поступово стає господарем”, виходить із ладу? А ті, хто часто скаржиться, мовляв, бракує часу на те, щоб поговорити з подружжям, побавитися з дітьми, помріяти чи просто виспатися, — бувають шоковані, коли на кілька годин у вихідні вимикають світло. Це своєрідна залежність від TV.

Перегляд телепередач — пасивне заняття. Людина ж за своєю природою прагне активної самореалізації. Існує гарна імітація діяльності — комп'ютерні ігри! Вони дають псевдовідчуття активної діяльності. Людина, яка у віртуальному світі вбиває небезпечних чудовиськ, створює імперії, подорожує цікавим світом, насправді (у реально-

му житті) не може й двічі підтягнутися, має матеріальні проблеми чи трійку з математики, практично не бачить сонця, не кажу про те, що ніде не подорожує, нічого не досягає і нічого не вчиться.

Віртуальний світ активно вдосконалюється, пропонує нові розваги, дедалі тонше грає на наших інстинктах і навіть витіснює світ реальний. Сьогодні лише поети й диваки знають, як пахне вітер, милуються вогнями нічного міста, слухають плюскіт річки чи просто спостерігають за людьми. У Києві більшає екранів, на яких хтось (але не ти) займається екстремальним спортом, відпочиває на березі моря, їздить красивим авто... І люди милуються цією бутафорією, вони вже не бачать заходу сонця з вікон метро, бо у вагонах є телевізори, які демонструють рекламні ролики. Несправжні люди розігрують несправжнє щастя, удають захоплення, зазнають фальшивої втіхи...

Не так давно ті, хто боровся за свободу преси, розклеювали листівки з написом “Вони брешуть” — щодо тих телеканалів, які працювали за “темниками”. Брехня не минулася, тож мені, коли бачу, як люди дивляться телевізор, аби щось дізнатися про світ, перечитують рекламу, щоб знайти щось путяще для себе та своєї родини, — хочеться бирку “Вони брешуть” чіпляти на кожен телеекран. Це не максималізм, а банальний інстинкт самозбереження.

Анастасія БОГУСЛАВСЬКА

СЛОВО Просвіти

Засновник:
Всеукраїнське товари-
ство “Просвіта”
імені Тараса Шевченка
Реєстраційне свідоцтво
КВ № 4066
від 02.03.2000 р.

Шеф-редактор
Павло МОВЧАН

Головний
редактор
Любов ГОЛОТА

Редколегія
Любов ГОЛОТА
Ярема ГОЯН
Павло МОВЧАН
Анатолій ПОГРІБНИЙ
Олександр ПОНОМАРІВ
Іван ЮЩУК

В. о. головного редактора,
заступник головного
редактора, відділ
соціальної тематики
Микола СКИБА
279-49-47

Перший заступник
головного редактора,
відділ політики
Олександр СОЛОНЕЦЬ
279-49-47

Заступник головного
редактора
з виробничих питань
Наталія СКРИННИК
278-01-30 (тел/факс)

Відповідальний секретар
Ірина ШЕВЧУК
278-63-69

Літературний редактор

279-49-47

Відділ мови
Олександра ТКАЧ
270-55-57

Відділ літератури
Марія КРИШТОПА
270-55-57

Спеціальний кореспондент
Радміла КОРЖ
279-39-55

Відділ коректури
Тетяна МИХАЙЛЕНКО
Ірина СТЕЛЬМАХ
278-63-69

Комп'ютерна верстка
Ірина ШЕВЧУК

278-63-69

Адреса редакції:
вул. Хрещатик, 10-Б,
м. Київ, 01001

E-mail:
slovo_prosvity@ukr.net

http://
slovo.prosvita.com.ua

Індекс газети
“Слово Просвіти” — 30617

Видруковано з готових
фотоформ на комбінаті
“Преса України” у середу.
Зам. № 3301232

Загальний наклад — 40000

Листування з читачами —
тільки на сторінках газети.

Відповідальність за досто-
вірність інформації несуть автори.

Редакція залишає за собою
право редагування та скорочен-
ня текстів.

При використанні наших
публікацій посилання на “Слово
Просвіти” обов'язкове.

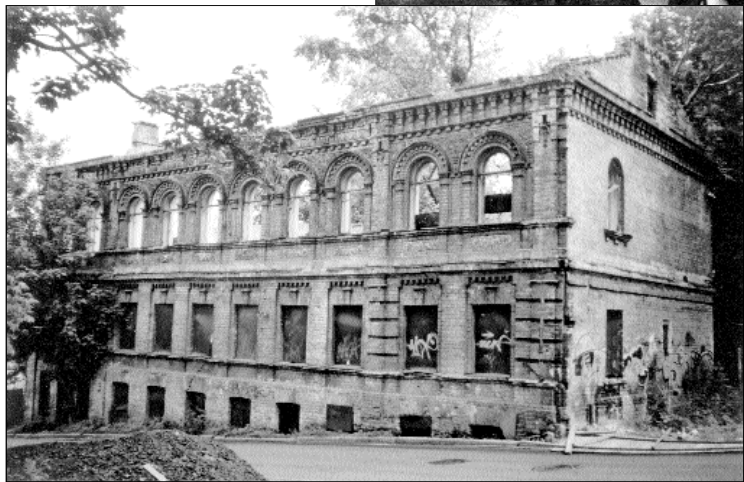
Передплатна ціна, врахо-
вуючи поштові послуги:
на місяць — 3,29 грн.
на 3 місяці — 9,59 грн.
на півроку — 19,18 грн.

SOS

ОСОБНЯКИ І ОСОБИСТОСТІ - СТАРОГО КИЄВА

Чимало громадян України мають можливість знайомитися з досягненнями західно-європейської культури як туристи або як емігранти, що здобувають за кордоном постійне місце мешкання. Українці стають очевидцями того, як мешканці історичних міст Європи дбайливо зберігають пам'ятки історії й архітектури, як у цивілізованих країнах суворо дотримують вимог пам'яткоохоронного законодавства. Там чи не кожен старовинний будинок або садиба — своєрідна пам'ятка, яка, ніби захоплива книга, розповідає про життя людей, ілюструє історичні події.

Пам'ятка неоренесансу початку XX ст.
Вознесенський узвіз — чи буде відродження?

Чому ж у нас в Україні немає шанобливого ставлення до національної історико-культурної спадщини, яка становить частину загальносвітової культурної скарбниці? І це попри те, що уряд нашої країни неодноразово підписував різноманітні міжнародні угоди (хартії, конвенції) про потребу збереження культурної спадщини — автентичного вигляду пам'яток і охоронних зон, збереження історичних ландшафтів тощо. На жаль, ми бачимо, як навіть у заповідних (так званих архітектурно-охоронних) зонах історичного центру Києва зносять старовинні будівлі, зокрема й ті, що мають статус пам'яток, а на їхньому місці на замовлення товстосумів-інвесторів споруджують елітне житло й інші "прибуткові будинки": ресторани, казино, офісно-готельні, торговельні будівлі тощо. Тепер уже на пальцях можна перелічити збережені в Києві особняки, садиби і старовинні будівлі, у яких розташовано меморіальні музеї, меморіальні кімнати, присвячені нашим славетним співвітчизникам. Що більше: тим об'єктам, які могли б претендувати на роль пам'яток, загрожує знищення найближчим часом.

Годі подати повний список таких об'єктів, бо архітектурна влада Києва намагається ухвалювати рішення й діяти таємно, ставлячи громадськість перед доконаним фактом. Таких прикладів за куч-

мівської антинародної влади було чимало. Мабуть, найбільш показовою і скандальною є минулорічна історія з витісненням із Кловського палацу Музею історії Києва, про долю якого невідомо й донині.

Хоч на деяких об'єктах таки варто загострити увагу. Приміром, на Подолі, на території Державного історико-архітектурного заповідника "Стародавній Київ" (вул. Волоска, 5) розташовано садибу з двоповерховою Г-подібною головною будівлею фасадом на вулицю. У другій половині XIX ст. садиба належала почесному громадянину Києва купцю Михайлові Дегтярьову, який уславив себе благодійною діяльністю. На його честь названо одну з міських вулиць — Дегтярівську. Як натеper садибу оточує високий паркан, і після знесення всіх присадибних будівель на цьому місці планують спорудити будівлю-монстр.

До речі, присадибний комплекс фігурує в Державному реєстрі архітектурних пам'яток під № 103.

В іншій точці Подолу, також у межах заповідника (вул. Сковороди, 1), навпроти старовинного приміщення Києво-Могилянської академії, бачимо невелику одноповерхову будівлю доби класицизму: її фасад ритмічно членують віконниці з напівкруглими сандриками й прямокутними нішами під ними. Згідно з архітек-

О. Мурашко у своїй майстерні на Малій Житомирській, 14. 1914 р.

турними даними, які нещодавно виявила мистецтвознавець Наталія Перунова (що стало справжньою сенсацією), ця будівля початку XIX ст. була флігелем садиби останнього київського вйта Григорія Киселевського (1772—1841). Основний будинок садиби розташовувався на місці, де на початку 1930-х років спорудили клуб "Харчовик", який фрагментарно містив стіни попередньої будівлі, зберігши до сьогодні.

Щодо присадибного флігеля доби класицизму, то, безумовно, його треба зберегти як рідкісну пам'ятку архітектури — зразок житлової забудови тогочасного Подолу. Флігель потребує меморіальної дошки чи пам'ятного знаку на честь Г. Киселевського, який відіграв значну роль в історії нашого міста. Недавно в газеті "Київ сьогодні" з'явилась актуальна публікація — "Для мера знайшли резиденцію": київському меру О. Омельченкові пропонують розмістити свою резиденцію у внутрішньому дворі садиби Киселевського, аби не допустити там будівництва висотної будівлі й зберегти старовинний флігель.

Обурює ситуація навколо садиби знаменитого українського живописця-імпресіоніста Олександра Мурашка, розташованої на території "Міста Ярослава", в охоронній зоні Софії Київської (вул. Мала Житомирська, 14). Ця садиба — цікавий зразок житлової одноповерхової будівлі доби класицизму, у якій, проте, вибито віконне скло, частково пошкоджено покрівлю, зірвано меморіальну дошку з барельєфним портретом художника, який мешкав у цьому будинку на межі XIX—XX століть. Як стало відомо авторів, на одному з недавніх засідань Містобудівної ради її голова — головний архітектор Києва Василь Присяжнюк висловив думку, що для "рентабельності" цієї земельної ділянки в центрі міста при-

редник Присяжнюка — одіозний Сергій Бабушкін санкціонував знесення будівлі-пам'ятки на вул. Володимирській, 47, — знаменитої Малювальної школи, заснованої Миколою Мурашком, для побудови на її місці готелю "Гільтон", — то можна констатувати не лише факт невдячності нащадків, якою вони відплачують династії видатних майстрів пензля, але й те, як не щастить нашому прекрасному місту на головних архітекторів і міську владу загалом.

Бабушкіна кияни справедливо називають "варягом", геростратом, варваром тощо. Але ж Присяжнюк — киянин принаймні зі студентської лави! І неже він, посівши посаду ще минулого року, досі не ознайомився з основними положеннями пам'яткоохоронного законодавства?!

Архітектурне керівництво міста звично скаржиться на брак бюджетних коштів для ремонтно-реставраційних робіт на пам'ятках. Було би бажання розв'язувати проблеми! Та й світлич голів нам ніколи не бракувало. Уже давно мудрі люди запропонували зобов'язувати всіх щасливчиків, котрі стають господарями ділянок в історичному ядрі міста, вносити певну суму у спеціально створений фонд для збереження архітектурно-історичної спадщини, зокрема для утримання меморіальних пам'яток. Окрім того, мабуть, слід створити державну службу реальної оцінки нерухомості, яка є меморіально значущою. Ще в підрадянському Києві існувало зо дві дюжини меморіальних музеїв художників. Нині ж, окрім музею Фотія Красицького (вул. Брюсова, 20) і, можливо, ще не дощенту "розчавленого" новобудовами Музею Григорія Світлицького (вул. Дігтярна, 30), у нас залишається Будинку-музею Тараса Шевченка. А далі — глухий кут...

Правда, громадськості Києва додало духу те, що на зібранні, присвяченому пам'яті видатної української художниці Тетяни Яблонської, Президент Віктор Ющенко пообіцяв, що на її честь створять музей. Хочеться вірити, що так і буде. Найперший клопіт — пошук належного приміщення. У зв'язку із цим варто було б розв'язати ще одну проблему — урятувати від руїнації пам'ятку архітектури, прекрасний двоповерховий особняк (розташований на вул. Смирнова-Ласточкина, 26), який перебуває у крайній занедбаності. Імовірно, художниця, коли виходила з Академії мистецтв і спускалася на Поділ, не раз задивлялася на цю красиву будівлю неоренесансного стилю й обурювалася на таку безгосподарність. То чому б не зробити цей будинок Музеєм Тетяни Яблонської?

● **Михайло ДЕГТЯРЬОВ**

Садиба М. Дегтярьова, вул. Волоска, 5

Садиба Г. Киселевського, вул. Сковороди, 1

київський міський голова Олександр Омельченко на пропозицію Радати Європейського парламенту підписав Станішевської підписав розпорядження про номінування Києва на здобуття почесного звання "Європейська культурна столиця—2010". Відповідно до цього розпорядження створено Організаційний комітет з питань підготовки до надання почесного звання, повідомляє прес-служба КМДА. Очолив Оргкомітет сам Сан Санич, а допомагатимуть йому ще 18 осіб-членів Організаційного комітету.

За повідомленням Київпресінформ, щоб здобути почесне звання, Київ ще нинішнього року має подати на розгляд Європейської комісії належні документи і матеріали, процедура розгляду яких інституціями Євросоюзу триває 4 роки від моменту подання. А оскільки "вакансій" на титул у найближчі роки немає, Київ, схоже, покладає надії на те, що до того часу проблеми збереження київського культурного ландшафту вирішаться — мовляв, пам'ятки, які перебувають в аварійному стані, доруйнуються самі собою. А там, глядь, і потреба в реставрації і збереженні відпаде? Святи місце незайманим не буває, тож матимемо що інвесторам запропонувати...

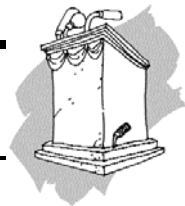
Але чи уявляє Київський міський голова, як ставляться в Європі до унікальності історично сформованого середовища? Чи знайома йому теза про те, що саме "культура асоціюється з високою якістю життя. Саме тому ринкова стратегія міст у всьому світі має тенденцію дедалі більшого зосередження на своїй культурній пропозиції, на наявності митців і творчих працівників, культурних індустрій в цілому.

Культурні індустрії називають у світовій економіці четвертим чи п'ятим сектором серед тих, що найшвидше розвиваються, після фінансових послуг, інформаційних послуг, інформаційних технологій, фармацевтики й туризму".

Так уважає британський дослідник Чарльз Лендрі і додає, що лише культурні індустрії можуть відчутно сприяти залученню до соціальної активності і тим самим стимулювати розвиток суспільного і людського капіталу, а також навчити здатності керувати змінами й реагувати на них. Кожне місто мусить реагувати на динамічний світ і вміти зробити понад свої можливості — деякі міста досягають цього, інші — ні, знаючи відносного занепаду, — реєструє британський дослідник.

"Культура і мистецтво, якщо дивитися ширше, більш за просту естетичну діяльність, і їхній потенційний внесок у відновлення міста — очевидний. Просто потрібно зрозуміти їхню багатогранну природу і різноплановий вплив" (за матеріалами інформаційно-аналітичного вісника "Діалог" Центру "Демократія через культуру").

● Підготував
Микола СКИБА

ГАРЯЧА ТЕМА

Пристрасті навколо реприватизації Нікопольського заводу феросплавів (НЗФ) сягнули небачених упродовж усіх років незалежності меж. Услід за рішенням Апеляційного суду Києва від 25 липня цього року про незаконність продажу Фондом держмайна 50 % (плюс одна) акцій НЗФ консорціуму “Придніпров’я” Віктора Пінчука, як ми повідомляли, мала місце різка заява Прем’єр-міністра України Юлії Тимошенко про начебто свавільні, незаконні дії заступника голови Вищого Господарського Суду України Миколи Хандуріна, який, мовляв, 27 липня “з м’ясом викинув у суддів Апеляційного суду справу”, щоби перешкодити їм підготувати повний текст свого вердикту.

“Нічні” дії Миколи Хандуріна, коли нібито він зупинив рішення суддів Апеляційного суду, Прем’єр пояснила тим, що 28 липня мали відбутися збори акціонерів НЗФ, на яких держава повинна була поновитися у правах власника й признати нове керівництво заводу. Також Юлія Тимошенко пообіцяла звернутися до Генпрокуратури, аби порушити кримінальну справу щодо незаконних дій пана Хандуріна, який, за її словами, чинив тиск на суддів Апеляційного суду, вимагаючи припинити розгляд справи стосовно реприватизації НЗФ.

Те, що протягом тижня після гучної заяви Прем’єр-міністра Генпрокуратура, яка піарить кожен свій крок, фактично відмовчувалася щодо порушення кримінальної справи проти Миколи Хандуріна, свідчило про те, що позиція Тимошенко зіткнулася з позицією не менш впливових у державі осіб. Резонансу скандалові додала прес-конференція й матеріали Володимира Бойка, який прямо вказав, що за діями Миколи Хандуріна стоять указівки і прямиї інтереси... секретаря РНБО Петра Порошенка. За цією версією Петро Олексі-

ПРЕМ’ЄРІАДА ТРИВАЄ?

йович ще 11 липня 2005 р., тобто в день початку розгляду справи НЗФ Апеляційним судом, телефонував до голови Вищого Господарського Суду Дмитра Притики (який, до речі, досі не склав присяги судді у Верховній Раді), щоби той “перевів” справу до іншого Апеляційного суду, зокрема до Вінницького, де секретар РНБО має вплив на суддів. Коли ж в електронних ЗМІ з’явилася інформація про це, пан Притика спробував зустрітися з Президентом Віктором Ющенком, аби той уладнав конфлікт між Порошенком з одного боку, й Урядом і Генпрокуратурою з іншого. Однак зустріч не відбулася, і Дмитро Притика раптово зник у “дипломатичній” відпустці. Вимагати справу в Апеляційного суду взявся нещодавно призначений (і запропонований саме Петром Порошенком, який у супереч законам готує Президенту укази про призначення суддів) Микола Хандурін. І справа, хоч і після вердикту Апеляційного суду на користь держави, але потрапила у Вищий Господарський Суд ще до ухвалення й оприлюднення повного, з мотивувальною частиною, рішення суду. Отже, виник юридичний нонсенс: касаційна скарга відповідача (консорціуму “Придніпров’я”) юридично не має предмета опротестування, адже письмового рішення стичного Апеляційного суду не існує.

Утім, “скандальний” суддя Микола Хандурін повідомив журналістам, що заява Юлії Тимошенко безпідставна і спирається на свідомо неправдиві дані її оточення. За словами пана Хандуріна, він вимагав передати справу з Апеляційного до Вищого Господарського Суду цілком законно, адже відповідач подав заяву на відвід суддів Апеляційного суду, й суд негайно мав віддати справу вищій інстанції. Пан Хандурін також спростував інформацію Прем’єр-міністра, що буцімто він особисто зупинив рішення Апеляційного суду, та ще й уночі. Виявляється, ухвалу приймала 27 липня колегія з п’яти суддів Вищого Господарського Суду (і без участі Хандуріна), призначивши розгляд касаційної скарги “Придніпров’я” на 16 серпня.

Тим часом Генпрокуратура таки повідомила про порушення кри-

мінальної справи, які стосуються судового процесу щодо реприватизації НЗФ, не уточнивши, що, правда, які особи в ній фігурують. Деякі джерела фігурантом кримінальної справи називають Хандуріна, дехто натякає й на можливу відповідальність пана Порошенка. Останнього називають можливим лобістом інтересів російських олігархів Віктора Вексельберга й Олександра Абрамова, офшорним компаніям яких Віктор Пінчук начебто вже встиг продати “Придніпров’я”. Не маючи високих лобістів в Україні й гарантії недоторканості НЗФ, сумнівно, що серйозні інвестори купували “Придніпров’я” під час судового процесу щодо повернення НЗФ у власність держави, ініційованого Генпрокуратурою і Кабміном України... Шириться навіть інформація, що Петрові Порошенку обіцяли “за сприяння” контроль над телеканалом “Інтер” і “Гонорар” у 50 млн. доларів.

Таким чином маємо досить складну ситуацію. Одні говорять про тиск на суд з боку Прем’єр-міністра. Другі — про протилежну й не менш впливову сторону конфлікту, яка має ще більше важелів тиснути на суд. Пригадуються, до того ж, постійні ще від часів Прем’єриади—2005 конфлікти між пані Тимошенко й паном Порошенком. Можливо, він переріс у хронічну й гостру стадію державної хвороби чи, навпаки, комусь дуже хочеться знову зіткнути цих державних діячів?

На конфлікт відреагував, як кажуть, “непримиренний борець з корупцією”, народний депутат України Григорій Омельченко, надіславши запити Прем’єр-міністру, Президенту України, голові СБУ, Генпрокурору, голові Вищого Господарського Суду й Верховного Суду України та голові Вищої ради юстиції з вимогою перевірити всі оприлюднені факти. “Звинувачення, висунуті до секретаря РНБО, достатньо серйозні й обґрунтовані, щоб на це звернув увагу сам секретар і Президент України, — зазначив заступник голови комітету ВР з питань боротьби з організованою злочинністю і корупцією. — Але жодної реакції на це Петра Порошенка... Мене найбільше тривожить позиція Президента Ук-

раїни. Чому він до цього часу не дав відповідне доручення правоохоронним органам, щоб провести перевірку тих повідомлень, які торкаються секретаря РНБО й дають правову оцінку, є в його діях ознаки злочину чи немає? Чому до цього часу Президент не змусив свого підлеглого Петра Порошенка або своєчасно написати заяву складення з себе повноважень народного депутата, або усунути його із займаної посади за грубе порушення Конституції?”

Крім того, пан Омельченко звернувся до СБУ щодо результатів перевірки інформації про замах на Прем’єр-міністра Юлію Тимошенко й пообіцяв, що отриману від усіх державних посадовців інформацію він пропонуватиме винести на розгляд його комітету, а також на засідання сесії Верховної Ради України.

Невипадковим видається і конфлікт секретаря РНБО з керівниками МВС, СБУ, оборонного відомства й Генпрокуратури, який спостерігаємо в коментарях силовиків після гучної заяви Петра Порошенка про неефективність і старі методи діяльності силових відомств в Україні, які, мовляв, становлять загрозу національній безпеці держави. Очевидно, заява пана Порошенка є наслідком міжпартійних передвиборчих баталій і прагнень Петра Олексійовича підпорядкувати міністрів, Генпрокурора й голову СБУ інтересам НСНУ. Голова РНБО, схоже, не задоволений необмежено розширеними повноваженнями, якими, по суті, незаконно наділив його Президент, і прагне підсилити свій вплив на силовиків. Тим паче, назріває серйозний конфлікт між Петром Порошенком і головою СБУ Олександром Турчиновим (який, як відомо, безмежно відданий Юлії Тимошенко), адже “запідозрили” голову РНБО в лобіюванні тіншової схеми перепродажу НЗФ, певно, не без участі СБУ.

• **Олександр СОЛОНЕЦЬ**

ЖИТТЯ СТОЛИЦІ

ЧАС РАХУВАТИ ГРОШІ

Київ лідирує серед міст України за всіма показниками, у тому числі і за кількістю грошей, перерахованих до Зведеного консолідованого бюджету України. Про це заявив минулого тижня мер Києва Олександр Омельченко на двогодинній прес-конференції в УНІАНі. Він також наголосив, що в столиці фактично немає безробіття. Усі люди працюють, і тому бюджет перевищано. У Києві навіть створено 12 тисяч нових робочих місць, з огляду на те, що на постійній роботі в місті працює близько 200 тисяч людей із регіонів. Про перевищення бюджету йшлося й на засіданні Колегії виконавчого органу Київської (КМДА) з питання “Про хід виконання бюджету м. Києва за 1 півріччя 2005 року”, яке відбулося 5 серпня в приміщенні мерії.

Тут обговорювалися як здобутки в царині бюджету міста, так і невдачі. До останніх належать так звані збиткові об’єкти міста, серед яких Метрополітен та ...кінотеатри. Крім того, КМДА збирається переглядати список об’єктів, затверджених до приватизації, адже із 120 аж 47 після останніх указів Президента виявилися такими, що не підлягають приватизації.

Серед успіхів київської влади — збільшення заробітної платні працівникам у галузях освіти та медицини, виплата пенсій, оздоровлення дітей тощо. Але основною перемогою все-таки є те, що за перше півріччя столиця перерахувала до Зведеного консолідованого бюджету 10 128,8 млн. грн. (на 57 % більше, ніж торік), а до державного — 8 млрд. (більше на 80 %). Миський бюджет за січень — червень поточного року теж перевищено, до нього надійшло 1 млрд. 800 млн. грн. Отже, бідність киянам наразі не загрожує.

• **Марія КРИШТОПА**

УРЯД

У наших північних сусідів дві проблеми: дурні й шляхи. В Україні, кажуть, три... До перших двох додаються північні сусіди. Так от, на прес-конференції після урядового засідання Прем’єр-міністр повідомила, що уряд вирішив нарешті позбутися однієї з довічних проблем. Тобто поліпшити стан українських шляхів. Тож першим пунктом порядку денного було розглянуто і затверджено Державну програму розвитку автомобільних доріг.

За словами пані Тимошенко, Україна відтепер, після затвердження цієї програми, стає унікальною країною в Європі, тому що запропоновано для спільного втілення державою і приватним капіталом двадцять два проекти, які практично покривають усі потреби магістралей.

І вже зараз розпочалася робота зі створення техніко-економічних обґрунтувань усіх проектів, умов конкурсів. І вже найближчим часом буде оголошено повномасштабний тендер для залучення партнерів

СОЛОДКЕ ЖИТТЯ БЕЗ ДОВІЧНОЇ ПРОБЛЕМИ

держави у втілення програми. Це абсолютно нова для України концепція, яка дає можливість побудувати транзитні магістралі й заощадити бюджетні кошти, які буде вкладено в оновлення регіональних шляхів наступного року. Прем’єр-міністр влучно сказала, що вони вже ні на що не схожі. І залишатися в двадцять першому сторіччі з такими дорогами для європейської держави зонайменше соромно. До того ж географічне розташування України надає їй статусу транзитної держави. Для втілення нової програми у життя встановлено жорсткий термін. Розрахована вона на п’ять років.

Друге питання, порушене на засіданні, — про створення нормальних умов для роботи українського бізнесу. Зокрема, під час урядового засідання було вирішено прискорити перегляд регуляторних та дозвільних актів, що дозволить уже до 1 вересня скасува-

ти значну частину з 6392-х існуючих актів. “2249 нормативних актів потребують невідкладного скасування, і ще 661 акт потребує детального доопрацювання. Усі працюватимуть на те, щоб до 1 вересня у нас був мінімум регуляторних актів”, — підкреслила Глава уряду. Усе, що перешкоджає нормальній діяльності українських підприємців, буде знято.

Також одним із основних питань стало питання з урегулюванням цін на цукор. Незважаючи на всі політичні спекуляції навколо цього питання, ситуацію з цінами буде вирішено. Цукор-сирець, який ввозився в Україну під час сезонного коливання цін в попередні роки, усе ж таки буде ввезено і цього року. Незважаючи на те, що парламент не було прийнято відповідного закону, за який охоче голосували всі політичні сили торік і позаторік. Як заявила Юлія Тимошенко, “створена прекрасна правова мо-

дель, як знизити ціни на цукор”. Ця модель враховує інтереси і споживача, і власного виробника. При цьому цукру в Україну буде ввезено менше, ніж в минулі роки. За словами пані Тимошенко, минулого року на ввезенні цукру нажилися ті, хто були в спеціальному розпису. Тепер ввезений цукор Держрезерв реалізовуватиме через тендери, аукціони, нормальну систему продажу в рамках чинного законодавства. Прибутки підуть на поповнення Держрезерву й створення стратегічного запасу в Україні. Уряд сподівається, що використання запропонованої системи дозволить повернути вартість цукру до 3,20—3,50 грн. за кілограм.

Нагадаємо, що категорично проти ввезення цукру-сирцю був міністр з аграрної політики Олександр Баранівський, який несподівано заявив, що ввезення цукру може знищити вітчизняного цукровиробника. Утім, у попередні роки

Баранівський у складі фракції Соціалістичної партії голосував за ввезення цього страшного для вітчизняних виробників продукту. Отже, можна прогнозувати, що несподіваний напад “сирцевого діабету” у Баранівського викликала передвиборча ситуація, коли деякі політичні сили вирішили розіграти “цукрову карту” перед електоратом.

Під час засідання Кабінету Міністрів також було зроблено крок до вирішення питання постачання в Україну природного газу. Як повідомила Прем’єр-міністр, уряд сформував робочу групу на чолі з міністром палива та енергетики Іваном Плячковим для ведення переговорів з російським керівництвом. “Ми вестимемо переговори як суверенна держава, яка має справжню незалежність і розуміння того, що є національними інтересами”, — зауважила Юлія Тимошенко.

• **Радміла КОРЖ**

На той час Київ був важливим економічним, культурно-науковим, духовним, адміністративним та військовим центром на півдні Російської імперії, яка приєднала до себе майже всю територію України. До Києва в 1776 р. й потрапив 12-річний хлопчик Максим Берлінський, щоб навчатися в Києво-Могилянській академії, яка знаходилася на Подолі. Він народився у старовинному селі Нова Слобода, віддаленому на 270 км на північний схід від Києва, біля славного зведеного міста Путівля на Сумщині. Його батько, Федір Берлінський, був священником храму Михаїла Архангела в Новій Слободі, приход якого охоплював такі навколишні села, як Ліново, Каліщі, Алієво, Мар'янівка та інші. Поруч із Новою Слободою розташувався досить великий Софронівсько-Молчанський Печерський Різдва Пресвятої Богородиці монастир, що в ті часи активно розбудовувався.

Києво-Могилянська академія була одним із найдавніших навчальних закладів не тільки в Україні, але й у Європі. Десять років, із 1776 до 1786 р., М. Берлінський був «спудеєм» в Академії (спудей — від грецького слова, що означало «старанний»). Треба відзначити, що, починаючи з середини XVIII ст., вихідці з духовного прошарку населення за своєю чисельністю починають займати панівне місце серед студентів академії.

Жили вихованці Київської академії в гуртожитку, що називався «Старою бурсою» і був побудований у 1778 р. відомим київським архітектором І. Г. Григоровичем-Барським у стилі українського бароко. Цей будинок, пізніше перебудований у стилі архітектури класицизму, зберігся до сьогодні (вул. Набережно-Хрещатицька, 31). Студенти Київської академії вивчали досить широке коло дисциплін, серед яких були слов'яно-руська мова — українсько-польська, латинська, давньогрецька, давньоєврейська, німецька, французька мови, історія, географія, математика, астрономія, катехізис, логіка, риторика, діалектика, філософія, богослов'я, природознавство, медицина.

Випускники Київської академії працювали в багатьох адміністративних закладах Російської імперії. Багато з них стали видатними державними та політичними діячами, провідними вченими в Московському, Харківському та інших університетах. Серед них був і М. Ф. Берлінський. Після закінчення Київської академії 22-річного Максима Берлінського запрошують на викладацьку роботу в щойно організовану Учительську семінарію в Санкт-Петербурзі. Вона перебувала під керівництвом Комісії для запровадження народних училищ, начальником якої був випускник Києво-Могилянської академії П. В. Завадовський, якому, можливо, й належала ініціатива запрошення М. Берлінського на роботу до Санкт-Петербурга.

Начальник Комісії для запровадження народних училищ П. Завадовський зго-

дом став міністром народної освіти Російської імперії. Учительська семінарія, в якій викладав М. Берлінський у 1786—1788 рр., у 1804 р. була перетворена в Головний педагогічний інститут, який 1819 року став основою для створення Санкт-Петербурзького університету. Але ж М. Берлінського тягнуло до Києва, в якому він мріяв здійснити свою дитячу мрію — написати історію Києва, який був колискою давньоруської держави Київської Русі й духовно-історичним центром сучасної йому України.

Йому пощастило, бо якраз у 1788 р. в Києві відкрилося Вище народне училище, де М. Берлінський став

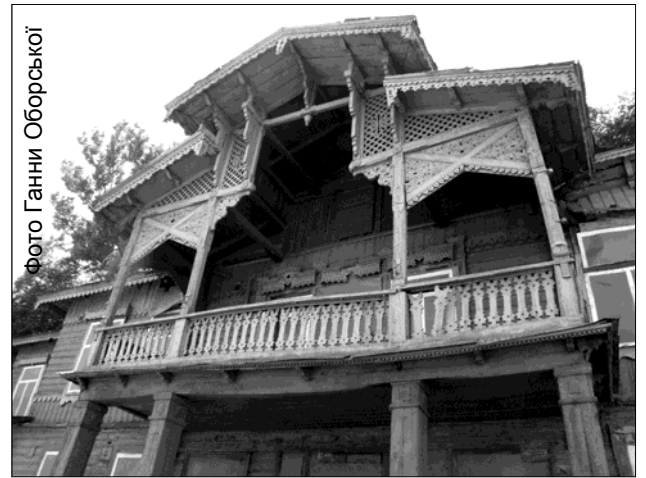
т, зникла царська імперія разом із монархією, було створено нову державу з комуністичною ідеологією, але чомусь не змінилося ставлення цензорів до рукопису М. Ф. Берлінського про давню історію Києва.

У 1970-ті роки в шанувальників старожитностей та істориків Києва виникла ідея відродити журнал «Київська старовина», що довгий час виходив у XIX та на початку XX століть. У першому номері цього журналу планувалося надрукувати сенсаційну знахідку.

Але сталося не так, як планувала редакція. Як розповів у 1992 р. редактор П. П. Толочко, «на жаль, пов-

ним дослідженням, але й важливим джерелом для вивчення історії, топографії, пошуку та реконструкції споруджень часів Київської Русі.

Серед його знахідок і значних відкриттів стародавніх джерел були монети великого князя київського Володимира Святославича, найстародавніші плани Києва (в тому числі найдавніший з існуючих — план Афанасія Кальнофойського 1638 року), малюнки грецьких літер зі стін Десятинної церкви, старовинні синодики Межигірського та Пустинно-Микільського монастирів, Борисоглібської церкви у Вишгороді, рукописний Печер-

Будинок на набережній

ПЕРШИЙ ІСТОРИК КИЄВА — МАКСИМ БЕРЛИНСЬКИЙ

Зараз важко собі уявити, яким був Київ 200 років тому. Сучасна столиця України Київ — один із великих європейських мегаполісів, кількість мешканців сягає декількох мільйонів. Наприкінці XVII та на початку XIX століть Київ не був єдиним містом, а складався з трьох головних його частин: «Верхнє місто», «Києво-Печерська частина» та «Києво-Поділ». Вони були розділені між собою пустищами та площами, зарослими чагарниками. Навколо цих трьох головних частин на деякій відстані розташовувались окремі передмістя, що мали вигляд сіл: Звіринець, Куренівка, Кудрявець, Кожем'яки, Глубочиця, Лук'янівка, Юрковиця, Пріорка, Сирець та інші. Сучасної головної вулиці Києва — Хрещатики — ще не існувало, а на її місці була долина, де пролягала дорога на Васильків. Кількість мешканців міста була в тисячу разів меншою від сучасної, вона не перевищувала 30—35 тисяч.

викладати історію та географію. Це училище в 1809 р. було реорганізоване в Київську гімназію, в якій М. Ф. Берлінський працював до 1834 р., коли вийшов у відставку. Київську гімназію розмістили в Кловському палаці на Липках, де до недавня був Музей історії міста Києва (вул. Пилипа Орлика, 8). Поруч із гімназією на місці сучасного будинку № 27 по вул. Лютеранській знаходився і його будинок, що простояв до 30-х років XX ст. Кловський палац побудовано у 1752—1756 рр. за проектом архітектора І. Г. Шеделя визначними київськими архітекторами П. І. Неєловим та С. Д. Ковніром. Назва палацу пов'язана зі стародавньою місцевістю «Клов», де він розташований. Київська гімназія була переведена сюди тільки в 1811 р. і знаходилася в ньому до 1857 р. М. Ф. Берлінський провів у цьому будинку 22 роки.

Він став відомою людиною не як видатний педагог, а як «перший історик» Києва, «патріарх української археології». Ще в 1799 р. написав велику працю «Історія міста Києва», яка, на жаль, не була надрукованою через заборону царської цензури. Вона пролежала в архівах 170 років і випадково була знайдена київською дослідницею Л. А. Пономаренко в Ленінградському архіві в 1970 р.

Знайдений рукопис М. Ф. Берлінського «Історія міста Києва», що пролежав довгий час в архівах царського цензорського комітету, й надалі не чекала щасливої долі. Відійшли століт-

ної публікації не відбулося, і не з нашої вини. Саме в цей час в Україні затіяли чергову кампанію боротьби з українським націоналізмом. Із великими труднощами нам вдалося врятувати перший випуск «Київської старовини» з працею М. Берлінського — ціною вилучення М. Браїчевського зі складу редколегії і його прізвища з передмови до першої частини «Історії...». Задля праці М. Берлінського і продовження випуску відновленого видання змушені були зробити такий крок. Проте набір другого випуску щорічника за наказом чиновників був розсипаний, а саме видання ліквідоване як таке, що «відроджує буржуазно-націоналістичні концепції». Послідували й «організовні», які завдали немало шкоди українській історичній науці.

І тільки через 20 років після того випуску, коли Україна вже стала незалежною державою, в 1992 р. з'явилася можливість відновити журнал «Київська старовина», де й було надруковано другу частину дослідження з передмовою П. П. Толочка. Окремою книгою дослідження М. Ф. Берлінського «Історія міста Києва» з підготовленим до друку текстом, передмовою та коментарями М. Ю. Браїчевського було видано видавництвом «Наукова думка» в 1991 р. загальним накладом 23 000 примірників.

Праця М. Ф. Берлінського виявилася не тільки цінним науко-

ський Патерик з Близьких печер Лаври, переписаний дядьком Несторцем у 1554 році, та багато чого іншого.

М. Ф. Берлінський мав безпосередню причетність і до визначного відкриття у 1821 р. так званої «золотої чернігівської гривни» або «чернігівського змієвика», якому він присвятив окрему наукову статтю «Пояснення зображень на медалі, знайденої в Чернігові в 1821 році», надруковану вже наступного року в журналі «Соревнователь просвещения». Знахідка так званої «золотої медалі» сталася у 1821 р. біля с. Білоусове, за 10 км на північний захід від Чернігова. Цей диск із золота має розмір: 7,8х7,4х1,0 см. До диска прилагоджена паянням двочленна петелька у вигляді

прописної літери «М» для кріплення його на шнурку чи золотому ланцюжку для підвішування на шию. Спочатку він зберігався у колекції Ермітажу, а в 1930 р. був переданий до Державного російського музею у Петербурзі. Вченими доведена належність цього амулета-змієвика Великому Київському князю Володимиру Мономаху, який у хрещенні мав ім'я Василь. Князь, імовірно, загубив свій великий золотий амулет під час полювання. Зображення на ньому Архангела Михаїла та «Змієної Богині» — яскравий приклад давньоруського двовір'я, в якому після прийняття християнства довго зберігались елементи давньої релігії.

Найвідомішою серед дослідників науковою працею М. Ф. Берлінського є його книга «Короткий опис Києва», що вийшла в 1820 р. у Санкт-Петербурзі. Ця книга є скороченим варіантом його більш детального й широкого дослідження «Історія міста Києва». В 1991 р. було зроблене її репринтне видання накладом 10 000 примірників. У вступній статті відомий сучасний дослідник археологічних пам'яток Києва Г. Ю. Івакін писав: «Без виходу «Краткого описання Києва» важко уявити собі яку-небудь серйозну працю з історії та археології стародавнього Києва (особливо з питань історичної топографії міста) протягом останніх півтора століть. Можна взяти праці М. О. Максимовича і

Н. В. Закревського, Н. І. Петрова і М. К. Каргера, П. П. Толочка і Ю. С. Асеева, багатьох інших дослідників — і всюди ми знайдемо посилки на цю книгу Максима Федоровича Берлінського».

Ще однією яскравою сторінкою наукової діяльності М. Берлінського є його участь в археологічних розкопках фундаментів Десятинної церкви в 20-их роках XIX ст.

У 1804 р. М. Ф. Берлінський почав працювати над великою книгою «Историческое обозрение Малоросии и Киева», яка також не була надрукованою, і лише з десятиків вибраних із неї розділів були опубліковані окремими статтями в різних журналах того часу. Не виключено, що колись буде знайдено в архівах і повноцінний рукопис цієї книги.

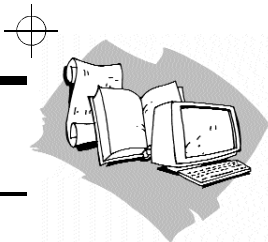
Неоціненним виявився внесок М. Ф. Берлінського у створення Київського університету, відкритого в 1834 р., тісна дружба з його першим ректором, видатним українським ученим М. О. Максимовичем, організації у 1843 р. першого наукового історичного та археографічного товариства в Україні — Тимчасової комісії з розгляду стародавніх актів, штатним працівником якої до арешту та заслання в солдати працював видатний український поет Т. Г. Шевченко.

М. Ф. Берлінський прожив довге життя. Помер 19 (6) січня 1848 р. в Києві та був похований на Байковому цвинтарі. М. О. Максимович шанував М. Ф. Берлінського як старшого товариша й учителя. Це йому він присвятив свою статтю «Поминка о М. Ф. Берлинском» у «Временнике Московского общества древностей».

Земляки першого історика Києва шанують його пам'ять. Уродженець с. Нова Слобода М. І. Мураєв, який нині живе й працює у Москві, в 2001 р. організував колектив авторів, які написали та видали окрему книгу «Софронієвський монастир. Из истории Молчанской Печерской Рождества Пресвятой Богородиці пустыни», в якій окремі розділи про історію села Нова Слобода та визначного українського вченого.

У 2003 р. видано енциклопедичний довідник «Сумщина в іменах», в якому вміщено біографію М. Ф. Берлінського. У випуску в м. Суми 2004 р. альманасі Сумського земляцтва в Києві «Земляки» вміщено календар найвищих ювілейних дат 2004 року, серед яких — дата святкування 240-ї річниці з дня народження М. Ф. Берлінського.

● Іван ЧЕРНЯКОВ

ДОСЛІДЖЕННЯ

“Немає двомовних народів — так само, як немає дитини, у якої було б дві біологічні матері”, — цитує Л. Масенко слушну думку польського дослідника Є. Велюньського у своїй новій праці **“Мова і суспільство: Постколоніальний вимір”** (К.: Вид. дім “КМ Академія”, 2004). А тим часом нас протягом століть намагалися зробити двомовними з тим, щоб зрештою ми стали чужомовними. І цим ворожим українству силам удалося чимало досягти.

У XIV—XVII ст. жива народна українська мова поволі стала проникати в книги, у державні акти, у ділові папери, відтісняючи запроваджену з християнством чужу церковнослов'янську, власне давньоболгарську, мову. Але вже починаючи з другої половини XVII ст., коли більша частина українських земель опинилась у Російській імперії, природні паростки справді української писемної мови нещадно топчуться. Натомість інтенсивно насаджуються російська мова, частина української еліти зросійщується, а на підвладних Польщі українських землях сполонізовується — й розбудовує чужі держави, розвиває чужі культури.

Проте не всі мирились із національним приниженням. До рідних мовних джерел удаються І. Котляревський, Г. Квітка-Основ'яненко, Є. Гребінка, інші українці початку XIX ст., пристрасно вихує геній Т. Шевченка, за ним ідуть переважно наддніпрянці П. Куліш, І. Нечуй-Левицький, Панас Мирний, Б. Грінченко, М. Коцюбинський, Леся Українка. А у Львові й Чернівцях відбувається становлення офіційно-ділової, наукової й публіцистичного стилів, і тут насамперед виділяється титанічна постать І. Франка. Взаємно проникають і зливаються дві мовні стихії — східноукраїнська й галицька. Таким чином, як зазначає Ю. Шевельов (на якого й посилається Л. Масенко), *“їх схід, і захід України складала свої внески в літературну мову, не оглядаючися й не осяджуючи”*. Якби ж не Валуєвський та інші імперські циркуляри й укази...

Ісприятливими для української мови, і загрозливими були 20-ті роки XX ст., як і політика більшовиків. Недовге існування Української Народної Республіки, а потім “українізація” завдяки самовідданним зусиллям українських мовознавців і підтримці деяких політиків (зокрема, М. Скрипника) великою мірою змінили статус української мови, розширили її виражальні можливості та сферу вживання. Розробляється правопис, уклада-

ЯК СВІТ З СТАРОГО ЗБУДУВАТИ?

ються підручники, словники, творяться українська термінологія. Але “українізація” триває недовго, вона виявилася камуфляжем, лише тактичним ходом більшовиків.

Наступні 30-ті роки стали добою великого терору не тільки в галузі політики, а й у мовній сфері. Більшовицька пропаганда починає вкорінювати в масову свідомість думку про особливе становище російської мови, розширюється мережа російських шкіл, припиняється вивчення української мови у всіх вищих навчальних закладах (крім українських відділень філологічних факультетів), згортається українськомовне діловодство, запроваджується адміністративний контроль над структурою української мови — забороняють певні слова, синтаксичні конструкції, граматичні форми, словотвірні моделі, які не узгоджуються з російськими. Стосовно до української мови стають ужитковими штампи на кшталт “націоналістичне шкідництво”, “націоналістичний словник”, “невідомі трудящим полонізи”, “змикання з польським фашизмом”, “український фашизм у мовознавстві”. Винищувалось, як тоді писали, “націоналістичне коріння на-

мовному фронті”, тобто нівеличили самобутність української мови. Цензура запроваджувалася не лише на зміст, а й на мову в цілому. І це не голослівне твердження — Л. Масенко наводить масу прикладів грубого адміністративного втручання в ніжну тканину мови.

Із боєм у душі А. Кримський у травні 1941 року писав, що це втручання в мову було спрямоване на те, щоб *“систематично покалічити нашу мову, спотворити й перевертати її структуру”*. А потім заявити: *“як вона недолуга!”*

У 1950—1960-х роках настає доба хрущовської відлиги — десталінізація й лібералізація режиму. Але не в мовній сфері. З одного боку, виходить шеститомний “Українсько-російський словник”, “Історія української літератури” у двох томах, починається публікація українською мовою “Української Радянської Енциклопедії”, триває підготовка до видання 11-томного “Словника української мови”, п’ятитомної монографії “Сучасна українська літературна мова”, тритомного “Російсько-українського словника”, двотомної “Енциклопедії кібернетики”. З іншого боку — посилюється процес зросійщення української науки, викладання у вищих навчальних закладах і в середніх школах інтенсивно русифікується, скорочуються українські видання. Російська мова оголошується “другою рідною мовою” українців.

Політика зросійщення посилюється в 70—80-х роках, після того як у травні 1972 р. на посту першо-

го секретаря ЦК КПУ проукраїнськи настроєного П. Шелеста змінює зденаціоналізований В. Щербицький. Це чітко показано в дослідженні Л. Масенко: *“На 1988 р. майже всі наукові журнали з точних і природничих наук виходили російською мовою”*. “Серед десяти найбільших слов’янських націй Україна щодо кількості назв виданих книжок на мільйон жителів посідала передостаннє місце” (останнє належало Білорусії). “Протягом 70-х—початку 80-х років українську мову було витіснено з театрів”. “Кіно... ніколи, за рідкісними винятками, українським не було”. Щойно видані фундаментальні праці перевидуються російською мовою — причому більшими тиражами, ніж українською. Тут потрібно було б згадати й те, що дисертації і публікації, стосовно до дисертаційних досліджень, слід було подавати до захисту лише російською мовою. Посилюються переслідування й арешти діячів національного відродження.

Разом із тим в українському суспільстві наростає опір нищенню української мови. Л. Масенко у зв’язку із цим називає мовознавчі праці І. Світличного, С. Караванського, ґрунтовний трактат І. Дзюби “Інтернаціоналізм чи русифікація”. А треба було б ще згадати дослідження Ю. Бадзя “Право жити”, діяльність Клубу шанувальників української мови при Спілці письменників (1987—1991) і, нарешті, створення Товариства української мови ім. Т. Шевченка (1989), причетного до ухвалення Закону про мови і проголошення української мови державною в Україні.

На той час, коли Україна здобула незалежність, підвалини української мови вже були істотно порушені. Що б мова могла природно розвиватися, її насамперед треба було очистити від чужомовних правописних нашарувань. Проте через опір представників проросійських політичних сил правописне питання й досі залишається нерозв’язаним. Важливим елементом розвитку національної науки є термінологія; вона поки що в занедбаному стані. Л. Масенко докладно спинається на потреби ґрунтового доповнення й оновлення 11-томного “Словника української мови”. Я б до цього додав: нагально потрібні перекладні словники — і то не тільки й не стільки щодо європейських мов, як щодо мов східних: таких словників зовсім немає в українській лексикографії.

Болісно в нашому суспільстві стоїть питання побутово-розмовного мовлення. Воно просякнуте суржигом і під чужомовним впливом значною мірою звulьгаризоване. *“Сьогодні процеси спонтанної й офіційної суржикізації настільки замулили живомовні народні джерела, що звертатися у справі нормування літературної мови до усно-розмовної бази... слід із*

великим застереженням”, — робить висновок Л. Масенко.

Далі дослідниця докладно розглядає сучасний мовно-демографічний стан в Україні. Підсумок досить тривожний: *“Асиміляція значної частини українського населення, що спричинила ослаблення національної самосвідомості українців, витіснення української мови російською у східних, південних і частково центральних областях України, передусім у великих промислових центрах, становить одну з основних перешкод у побудові національної держави, незалежної від колишньої імперської метрополії”*. І що найбільш загрозливо, це те, що процес денаціоналізації українців поки що не припинено: він відбувається через засоби масової інформації, через книжковий ринок, через поп-культуру.

Поширення двох мов в одній країні стає джерелом постійного дискомфорту й напруження. Витіснення національної мови чужою перетворює народ на аморфне населення. Тому одне з нагальних сучасних завдань — відновлення природних стихійних форм існування мови. *“Мову, що вийшла з ужитку як засіб звичайного буденного спілкування, не врятує від забуття створена нею культура, якою б елітарною та досконалою вона не була”*, — слухно зауважує Л. Масенко. Потрібно широко впроваджувати українську мову в масову культуру, розширювати українськомовний інформаційно-культурний простір. І додаю: особливу увагу слід приділити українськомовному вихованню дітей — для цього потрібна передусім дешева й цікава дитяча книга, про яку держава, на жаль, досі не дбала.

Цілком логічним є висновок дослідниці: *“Майбутнє України вирішать наслідки протистояння двох активних угруповань — проукраїнського й проросійського”*. Поки що завдяки Помаранчевій революції мінімальну перевагу дістало перше. І все-таки залишається актуальним застереження І. Дзюби, висловлене ним у грудні 2002 року: *“Треба нам нарешті усвідомити: русифікація України — у супереч усім нашим гімнам Україні та українській мові й усім ритуалам на їхню честь — не лише триває, а й сягає такої глибини, що загрожує самому існуванню української нації серед націй світу”*.

Л. Масенко своєю працею “Мова і суспільство: Постколоніальний простір”, як і попередньою — “Мова і політика”, шукає відповіді на поставлене ще Лесею Українкою запитання: “Як світ з старого збудувати? Як навчить байдуужих почувати?” Цей розв’язок є, але щоб знайти його, треба докладати великих зусиль багатьом небайдужим.

● **І. П. ЮЩУК**, професор Київського міжнародного університету

“Майбутнє України вирішать наслідки протистояння двох активних угруповань — проукраїнського і проросійського”.

Л. Масенко

З УСТ В УСТА

Цей лист мене спонукали написати законопроекти, подані на розгляд до Верховної Ради про статус російської мови в Україні, статус якої, як і решти мов, чітко визначено в Конституції держави. Бентежить те, що питання російської мови як другої державної здебільшого порушують українці з уряду і Верховної Ради, прагнучи політичних дивідендів.

Чому це питання не може постати у Франції, Німеччині, ба навіть у маленькій Естонії, у якій частка російськомовного населення становить до 50%?

Та тому, що там на державному рівні бережуть генетичний код нації — мову, і ніхто й не подумав сказати, що ці люди — націоналісти. Там розуміють, що без мови заселена територія ніколи не перетвориться у країну, а населення — у народ. Чи є потреба виділяти мову однієї з на-

ГІМН РІДНОМУ СЛОВУ

цій, що населяють Україну? Якщо є, то яка? Якщо зважати на кількість росіян, що мешкають в Україні, то українців у Росії живе не менше, і вони не вимагають у Росії другої державної мови — української. Правда, було б кумедно з погляду росіян?

Виокремивши російську мову серед мов інших народів, ми виявимо меншовартість цих народів, продемонструємо зневагу до них.

Природно, аби в національних школах вивчали державну, рідну і за вибором — іноземну мову.

Чув я про 80-річну бабусю, яка при опитуванні сказала, що їй для повного щастя потрібно, аби російська мова була державною. Мабуть, із тих “бабушок”, які писали заяви до школи, щоб їхні онуки не вивчали української мови. Це з тих, що з їхнього середовища плодилися Верки Сердючки.

А ось інша бабуся — моя мати, якій минув би 108-ий. Коли я після занять повертався додому з російськомовної школи (бо вже 1936 року в м. Запоріжжі українських шкіл не було) і починав кепкувати з її вимови, — якось у відповідь мати проспівала мені пісню:

*Нащо нам чуже письменство
І чужее слово,
Хай живе і процвітає
Наша рідна мова.
Хай живе вкраїнське слово,
Доки ми жить будем.
Смертні муки — тому кара,
Хто його забуде.
Хто забув козацьку славу,
Що гула по світу,
Хто покинув рідну справу,
Щоб чужим служити.
Хай той згине окаянний,
Соромом покритий,
Хай земля того не прийме*

*І проклянуть діти.
Станем же ми, станем твердо,
Щоб жить — не вмирати.
Як ті стіни кам’яні,
Будемо стояти.
Захистим наше письменство,
Материнське слово.
Хай живе і процвітає
Українська мова.*

Рядки цієї пісні суворі. Проте, читаючи навіть Святе Письмо, ви натрапите на прокляття відступникам. Воно стосується тих, хто в різні часи, переступивши поріг українськомовної батьківської оселі, забув, якою мовою співала мати колицкову.

Я лише раз чув цю пісню від матері, а більше — ніде й ніколи. Якщо вона переспівала мені десь почуте нею, отже, ця пісня була символом боротьби наших людей за самовизначення і передавалася

з уст в уста, з покоління в покоління. А може, вона сама склала слова й мелодію, щоб спрямувати мене на правильний шлях. Я проніс цю пісню крізь життя — майже 70 років співав сам і навчав співати інших. У нашому хоровавому колективі ми назвали цю пісню “Гімн мові”.

Дивує, що малописьменна жінка в дуже суворий час (а був 1937 рік) уболівала за рідну мову й розуміла те, чого не можуть (чи не хочуть) зрозуміти наші високопосадовці, зокрема й нардепи. Українську мову треба захищати від Симоненків, Морозів, Януковичів та ін., бо не буде вільною країна, де панує мова колишнього колонізатора.

Звертаюся до всіх українців. Особливо — до людей середнього віку та молоді. Не соромтеся рідної мови. Спілкуйтеся українською. Відчуєте її красу.

● **М. ПЕРЕВ’ЯЗКО**, с. Ходосівка, Києво-Святошинського р-ну

ХОЛОДНА ТІНЬ ІТАЛІЙСЬКОГО СОНЦЯ

Вірш у фотоальбомі, подарованому друзями... Часто його банальні рядочки стають ніби дороговказом, своєрідною програмою життя...

Юрію Гнаповському — студенту Вінницького політехнічного інституту — його однокурсниці теж бажали вибрати одну із доріг, що ведуть до щастя. І він знайшов її — довжиною у 36 років...

А мені згадалося, як побачила Юру вперше. Ми стояли у черзі за квитками на Вінницькому автовокзалі. Звернула увагу на високого, стрункого й вродливого юнака з приємним обличчям, осяяним посмішкою закоханої людини. Посмішка та була тільки для Інни — його дружини, що готувалася стати матір'ю. “Яка красива і щаслива пара”, — думалося тоді.

Пізніше випадково знову зустрілися в одному автобусі, що їхав до Сокирян. Мое місце було попереду, а Інні, яка ось-ось мала народити перше дитя, довелося сидіти в кінці автобуса. Не знаю чому, але Юра попросив саме мене помятися з нею місцем. А потім не відходив від молодої дружини і, ніби той журавлик журавлицю, своїми руками і серцем намагався захистити її від найменшої незручності чи неприємності.

Напевно, тоді не тільки мене приємно подивувала така зворушлива увага до дружини.

Пройшов час, і знову доля звела нас: Інна Миколаївна і Юрій Петрович Гнаповські стали моїми колегами на заводі. Інні довірили посаду конструктора, Юрію — технолога. Працювалося з ними легко. Безпосередність і відкритість обох молодих спеціалістів imponувала всім, із ким вони спілкувалися. Складні інженерні завдання часто виконували колегіально. Молодші не соромилися попросити поради, а ми із задоволенням ділилися досвідом.

Невдовзі сім'я Гнапов-

ських поповнилася: донечці Ганнусі батьки подарували братика Михайлика. Юрій був люблячим батьком і чоловіком, намагався поєднувати виконання службових обов'язків із турботами про сім'ю.

Нелегко було подружжю. Власного житла не мали: жили в заводському гуртожитку — холодному й незахищеному. Але все-таки Інні та Юрі можна було по-доброму позаздрити — як вони ладили між собою.

Кожна жінка знає, скільки треба пережити, скільки недоспати, поки діти підроснуть, зміцніють. І тільки тоді ця ноша не така важка, якщо поряд вірний і надійний друг. Таким був Юра.

...У перші місяці після знайомства, коли юнак повернувся зі служби в армії у групу, де навчалася Інна Боднар, він їй не сподобався, і навіть іноді дратував своєю незалежністю. На все Юрко мав власну думку й умів її аргументовано відстояти. А Інна (у перекладі з грецької “бурхливий потік”) майже відразу запала йому в душу. Веселу, говірливу, енергійну красуню-брюнетку з великими карими очима не можливо було не виділити серед інших дівчат. На лекціях Юра постійно намагався сісти ближче до неї. Інна так до цього звикла, що її вже дивувало та ображало навіть, коли хлопець із якоїсь причини був не біля неї. Разом із тим дівчина боялася зізнатися собі, що закохалася в Юру Гнаповського, за яким “сохла” не одна студентка.

...Розглядаємо фото в Юриному альбомі майже від дня його народження. Дитина, підліток, юнак... Ось він, щасливий, тримає на руках своє кохання... А тут вони з Інною обіймають берізку... А ось із друзями в гуртожитку...

— Це Сергій — найкращий Юрин друг, — каже Інна. — Він загинув у Польщі, на заробітках. Узагалі, жодний

із наших одногруппників не працює за фахом: хто на базарах, хто за кордоном...

В очах у співрозмовниці блиснула сльоза. Їй важко стримати душевний біль, бо в цю мить знову згадався Юрко. Інні важко змиритися з тим, що його немає. Куди не гляне, все нагадує коханого чоловіка: і збудована разом хата, і діти, народжені в любові. Найменшенька, Оленька, з'явилася на світ через декілька років після Михайлика, її Юра любив безмежно.

А їй найменше дісталося татової уваги — не встиг...

Саме заради дітей, їхнього майбутнього, заради своєї Оленьки й подався Юрій Петрович у закордонні найми.

Італія, Німеччина, знову Італія... Чужина, важкі поневіряння в пошуках роботи. А вдома — нестерпно довгі ночі й дні чекання звістки від чоловіка, батька. Як без рук, відчувала себе Інна без Юри.

А серце краялося: як він там? Не пише, не дзвонить...

Якось ми зустрілися з нею, розговорилися. Поїду, каже, до Юри, в Італію. Як тут прожити на одну мою зарплату з трьома дітками? Малих поки що з мамою залиш...

Можливо, десь у підсвідомості Інна відчувала, що повинна бути поряд зі своїм судженням.

В Італії, в місті Казальді-Прінчепе, влаштувалася прибиральницею у власника макаронного цеху. Коли після виробничого інструктажу — про кнопки на устаткуванні, які не можна зачіпати, як і що натискати — вона засміялася й сказала, що все це знає, бо має вищу інженерну освіту, сеньйор на довгий час заляк від здивування, а отямившись, взяв Інну за руку й побіг до своєї дружини показати “унікальний екземпляр” українки, чиї знання в її країні стали нікому непотрібні й не ціняться, як того заслуговують.

...Того дня, якраз на

Фото Ганни

православне Благовіщення, подружжя трохи раніше виїхало на своєму моторолері на роботу. Інна ще не встигла ознайомитися зі всіма видатними місцями містечка. І Юра повіз її до католицького храму святої Мадонни, незвичайного й красивого за своєю архітектурою.

А потім... була велетенська вантажівка, що мчала прямо на них, і... пітьма.

Інна й не встигла усвідомити небезпеки...

Лише тоді зрозуміла весь трагізм свого становища, коли, повернувшись до свідомості, відчувала себе, як у лещатах, — у гіпсі, бинтах, майже нерухомою. І перше, що запитала: “Де Юра? Що з ним?” Її заспокоювали, казали, що він в іншій лікарні. Інні довго не говорили правди, нестерпно важкої і страшної...

Потім були надзвичайно складні операції, які робили італійські хірурги, довгі суворі дні випробувань на мужність і силу волі.

І ось прийшов той найважчий для Інни день, коли сокирянські друзі Лариса і Сергій Пилипчуки, Тетяна Мостова, Олег і Ольга Махібороди, Анжела і Саша Багрії, Люба Харабара вже більше не змогли приховувати правду про те, що Юра... відійшов у вічність. І хоча вони, як могли, розраджували Інну, вона в розпачі голосила: “Не вірю! Цього не може бути!...” Життя втратило для неї сенс. Хіба про таке вони з Юрою мріяли? Як же тепер без нього їй, діткам?!

І лише згадка про них воскрешала душу. А ще — велика підтримка знайомих із Чернівців, зі Львова, з Тернополя, італійських лікарів і родини тримала на світі. Вони ж допомогли добратися до Сокирян.

— Я тільки тоді відчувала, що жива, що я вдома, коли змогла пригорнути до себе діточок, — крізь сльози розповідає ця мужня жінка.

Більше як півроку Інна була прикута до ліжка.

— Увесь цей час я не була самотньою. Поряд була

мама. Їй найбільше дісталося. Вона взяла на себе весь тягар догляду за мною і своїми внуками. Постійно в нашій хаті хтось був із родичами, друзів, колишніх колег. Без їхньої підтримки — і моральної, і матеріальної — не знаю, як би ми й жили. Аня з Мишком — теж мої надійні помічники. Син більше береться до чоловічої роботи, щоби бути, як татко... А я вже рада хоч тим, що можу потроху ходити. Мрію про те, щоб на роботу вийти...

Інночко, Інно, Інно Миколаївно! Всі, хто Вас знає, теж раді, що Ваше здоров'я поліпшується. Віримо, що у Вашій сім'ї все буде гаразд, і ще усміхнеться Вам доля. Бо Ви — мати. І з Вами три Ваші сонечка. А ще — пам'ять про дорогу людину.

● **Галина БУДНЯК**, відповідальний секретар газети “Дністрові зорі”, заступник голови міської осередку “Просвіти”, м. Сокиряни Чернівецької обл.

ОПОВІДАННЯ

Поїздів не буде кілька годин, і на пирятинському вокзалі панує тиша. Надворі клопочуться будівельники, але перон порожній. Посеред зали очікування зупиняється чоловік у засмалцьованому одязі й роззирається, де б можна сісти. Зацькованим поглядом бродяги він вивчає присутніх — дідуса з молодницею, які обідають, поклавши на коліна згортки, бабусю з “кравчучкою” і дівчину років шістнадцяти. Волоцюга вибирає місце поближче до наглухо зачинених дверей і влягається.

Пообідавши, дідусь із молодницею шепочуться. Її біляве волосся, випалене пергидролом, мертвими пасмами звисає на плечі. Очі, як морська хвиля, тонкі руки, стрункий стан. Землистого кольору обличчя — данина пристрасті до тютюну, горілки й любовних утіх. Дідусь просто старий

НЕПРИКАЯНІ

і сірий, але його масна усмішка немов промовляє: “Іще ж не все втрачено!”

Раптом він встає з сидіння, гримає:

— Ану, замовкни, вахляк! Я тебе під огороже знайшов! Забула?

— Старий облізлий пес, на що ти здатний?

— Я дав тобі дім, із дітьми не родаюся через тебе. А тобі — аби: поїзди, вокзали, недоїдки. Чого ми їдемо, куди? Город недосаджений, курей напризволяще покинули.

— Ну, то й їдь у свою конуру, а я вільне життя люблю, для мене кожен вокзал — як дім.

Завиває вітер, боляче б'ється грудьми в шибки, а десь стугонять поїзди, мов тікають од смерті: “Вільне життя, вільне життя...”

Бабусю з “кравчучкою” зітхає і тихо каже ні до кого:

— Зараз такі часи — всі голодують. Треба триматись одне за одного, щоб було що їсточки.

Волоцюга встає, знімає пальто, розстеляє на лавках, кличе до себе ображену “вахлячку”. Дід її зупиняє, — мовляв, віддай усе моє. Вона кидає на лавку парасольку — яскраву парасольку з багатого світу, віддає перстеник за гривню п'ятдесят — їх на кожному куті продають, — лягає на брудне пальто.

Все далі стугонять натомлені поїзди, невідомо куди й до кого їдуть люди. Десь є інше життя, в якому дарують квіти, запрошують до танцю і справляють весілля.

— Бабусю, — раптом каже дівчина, яка досі мовчки дивилася на всіх.

— А у вас немає хліба або картоплі? Я з учора нічого не їла.

Стара дістає варені яйця й цибулю з хлібом.

— Їж, молодим їсти хочеться. А чого ж ти не брала з дому?

— Я пішла з дому... давно.

— Гріх рідного даху цуратися, бо він образиться. І тоді все життя ходитимеш, як хмара по небу, — не буде ні притулку, ні пристанку.

Дівчина розповідає свою історію. Хотіла після дев'ятого класу заміж вийти, а мати не дала. Вона вкрала триста гривень, поїхала до нареченого, а він служить під Черніговом. Жила там, доки гроші були. Зустрічалася з ним. А закінчилися гроші, — додому повернулася, та мати вигнала. Каже: заробиш, оддаси, тоді вдома будеш.

— Бабусю, може, Ви мене візьмете? Я вмію город полоти, корову доїти, піч топити, не вірите?

— Ох, дитино, я б і взяла. Так

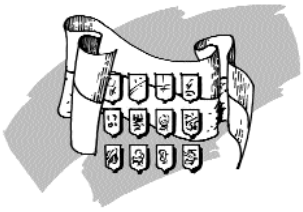
живу тепер місяць в одного сина, а місяць — у другого. Хату в селі продала, гроші їм розділила. Поїду до одних — дві кімнатки, ступити ніде. Поїду до інших — там жить просторо, а душі тісно, невістка гиркає раз за разом.

Вахлячка цілує бродягу, дідок скиглить. Бабця розкриває велику чорну торбу на “кравчучку”, виймає манюсіньку балалаечку. Засяяло зморшками обличчя, лукаво підморгує око:

Ой-ой-ой, ой-ой-ой, що у нас лучилося, що на бабах парубки дурні одружилися!

Бродяга манірно встає, подає руку вахлячці, і вони танцюють. Він смішно нахилиється й притулює, поправляючи їй волосся. А вона кружляє. Як вона кружляє! А неблаганний час уже вириває у них мить короткого щастя...

● **Любов ПОНОМАРЕНКО**

МІСТО ЯК ТЕКСТ

Центр пам'яток
НАН України та Українського
товариства охорони пам'яток історії та
культури

Ніжинська міська організація
Українського товариства охорони
пам'яток історії та культури

НІЖИНСЬКА
СТАРОВИНА

науковий
історико-культурологічний
збірник

Випуск 1(4)

НІЖИН
"Видавництво "Аспект-Поліграф"
2005

Ніжинознавчі студії мають більш ніж двоохотрічну історію: від трактування місцевих подій у козацьких літописах XVIII ст., напів-аматорського захоплення старожитностями у спадщині ніжинських професорів XIX ст. — до ґрунтовних досліджень (у галузі місцевої історії, культури, природи), які належать перу учених-істориків, філологів, мистецтвознавців.

Такі дослідження — з різною інтенсивністю й періодичністю — тривають дотепер. Це засвідчує поява попередніх збірок серії "Ніжинська старовина" і трансформування її в однойменний науковий історико-культурологічний збірник. Так уважає Олена Титова, директор Центру пам'яткознавства НАН України та Українського товариства охорони пам'яток історії та культури (УТОПІК).

Урбанізаційні процеси, комерціалізація сучасного життя, з одного боку, підвищення інтересу до історико-культурної спадщини нашої держави в контексті національно-культурного відродження України, з другого, порушують питання про виявлення, дослідження і збереження пам'яток історії та культури. Безжальна руйнація пам'яток унаслідок будівельної активності останніх років спонукає прискорити пам'яткознавчі студії. Така мета упорядників — Олександра Морозова, історика, протоієрея, священника Кафедрального собору Всіх Святих у Ніжині (УПЦ КП), голови місцевої "Просвіти", і Сергія Зозулі, історика, старшого наукового співробітника Центру пам'яткознавства НАН України та УТОПІК.

Козацька доба залишила на спомин у Ніжині матеріальну пам'ятку: собор Святого Миколая, споруджений у 1655—1658 роках. Небом на землі назвав цей храм автор "Світла українського бароко" Анатолій Макаров. Споруда втілює менталітет українця XVII століття, коли людина споглядала себе у безмежжі Божого Всесвіту. Одна з ніжинських легенд стверджує, що саме тут вінчався Богдан Хмельницький у третьому шлюбі. Її спростовує Олександр Морозов в історико-біографічному нарисі "Ніжинські полковники брати Золотаренки".

НІЖИНСЬКА СТАРОВИНА
(ГОРТАЮЧИ СТОРІНКИ ЖУРНАЛУ)

Вони були шваґерами гетьмана. Але їхня сестра Ганна наприкінці липня — на початку серпня 1651 року вінчалася в Корсуні, а не в ніжинському храмі, збудованому значно пізніше коштом родини Золотаренків. За влучним висловом М. Грушевського, якщо цей шлюб і не був союзом романтичної любові, то принаймні звів воедино дві дуже впливові українські козацькі родини, сприяв зміцненню позицій та авторитету гетьмана. Нова дружина гетьмана не лише стала авторитетною господинею в домі свого чоловіка, але й брала активну участь у його дипломатичній та адміністративній діяльності. 1655 роком датується підписаний Ганною універсал, який застерігав майнові права прилуцького Густинського монастиря, забороняючи прилуцьким міщанам зазіхати на монастирські володіння, даровані князями Вишневецькими, — факт унікальний в історії України. В інших європейських країнах повноваження видавати подібні майнові документи мали лише дружини монархів.

Історія родини Золотаренків під пером Олександра Дюма могла б набути світової слави. Український історик Олександр Морозов закликає не поспішати однозначно оцінювати життя й діяльність ніжинських полковників. "Аналізуючи уривчасті факти їхніх біографій, — пише він, — спробуємо відчувати дихання тієї епохи і зрозуміти всю складність та значущість того історичного перелому, що його переживала Україна в середині XVII століття. "Чорна рада" в Ніжині стала прологом для тривалого періоду кровопролитної братовбивчої війни українців з українцями, з наслідків якої скористалися сусідні держави: Московське царство та Польща. Остаточно втративши позитивний імпульс до створення національної державності, який так яскраво визначився за часів Хмельниччини, Україна розколотася на Ліву- та Правобережну..."

Ще одна драматична сторінка нашої історії, пов'язана з Ніжином, — взаємини Стефана Яворського й Івана Мазепи. Їх досліджують невідні ніжинські просвітяни, а тепер викладачі київських ВНЗ Марія Астаф'єва і Олександр Астаф'єв у статті "Екзарх і гетьман".

Благовіщенський храм будувався в Ніжині з 1702 по 1716 рік заходами Стефана Яворського і його брата Павла, ніжинського протопопа. Деякі дослідники вважають, що кошти на будівництво давав і Іван Мазепа.

"Кожен, хто проходить сьогодні вулицю Гоголя, де її перетинає вулиця Стефана Яворського, не може не замилуватись могутнім об'ємом

соборного храму Благовіщенського монастиря", — пише протоієрей, кандидат богослов'я, благочинний Ніжинського округу (УПЦ КП) Сергій Чечин ("Митрополит Стефан Яворський та гетьман Іван Мазепа").

Споруджений за канонами російсько-візантійського мурування, величний храм в основі мав форму квадрата із заокругленими кутами. Храм увінчувало п'ять масивних бань із позолоченими хрестами, які трималися на склепіннях, що спиралися на чотири великі стовпи. Внутрішній простір храму прикрашав грандіозний семиярусний іконостас, який, за свідченням сучасників, був незгірш від іконостаса Успенського собору Києво-Печерської лаври. Стіни вітаря прикрашав монументальний олійний живопис.

Поки будували храм, в історії України сталися події, які позначилися на долі багатьох людей. Спроба Івана Мазепи за допомогою шведського війська вирватися з міцних обіймів російського царя-реформатора закінчилася поразкою гетьмана і розгромом шведів під Полтавою в 1709 році. Ця драматична подія й наступні репресії, яких зазнала українська старшина, примусили багатьох добирати засобів, щоб виправдати себе перед швидким на розправу царем-переможцем. Тож і Яворський, який раніше писав велеречиві панеїрики на честь І. Мазепи, змушений у листопаді 1708 року виголосити анафему в московському Успенському соборі. А в новозбудованому Ніжинському монастирі його фундатор розпорядився спорудити своєрідний пам'ятник на честь Полтавської битви: в іконостасі Благовіщенського монастиря вмістили ікону з тріумфальним портретом царя Петра.

"Не так багато знайдеться у нас у Росії, а тим більше в Малоросії повітряних міст, які могли позмагатися з Ніжином кількістю святих храмів. Хоч би з якого боку під'їжджали ви до Ніжина, ці храми відкриваються поглядом за 10—15 верст, вражають своєю кількістю і сподобністю", — писав ніжинський протоієрей А. Ф. Хойнацький. Навіть тепер захоплюють темпи будівництва цих монументальних споруд. У 1716 році споруджено Благовіщенський монастир, у 1733 — Троїцьку церкву, у 1752 — Іоанно-Богословську, у 1761 — Успенську церкву, у 1765 — Покровська.

Особливо величний вигляд мала Успенська церква, яку називали кращою з ніжинських церков (Володимир Симоненко "Доля ніжинського Успенського храму"). У XIX столітті до неї прибудували дзвіницю. З розповідей і архівних документів відомо, що це була велика будівля, яка поділялася на холодну й теплу церкви. Старожили твердили, що розписи й оздоблення в них були величнішими, ніж у Мико-

лаївському соборі або в церквах Благовіщенського монастиря. Зберігся документ, у якому йдеться про те, що Всеукраїнський соціальний музей імені Артема в Харкові 1927 року взяв на облік унікальні музейні речі з церков Ніжина, до яких належали розписи ніжинської Успенської церкви другої половини XVIII століття, ікони Ісуса Христа та Богородиці тощо.

XIX століття. У цей період в Успенській церкві відбуваються події, що стали окрасою її історії. Тут вінчався випускник Ніжинського ліцею кн. Безбородька ушавлений байкар Леонід Глібов із Парасковією, дочкою протоієрея цієї церкви о. Федора Бордоноса. 15 жовтня 1860 року в Успенському храмі цей священник проводив обряд хрещення немовляти Миколи — сина чиновника Ніжинської поштової станції Семена Захаровича Самокиша та його дружини Марії Дмитрівни. І не думав тоді тесть відомого байкаря, що зустрічається зі знаменитістю — майбутнім художником-баталістом.

Улітку 1934 року над старовинним Ніжином почали лунати вибухи. Дивлячись на Успенську церкву, богомільні чекали, що Бог урятує церкву і не допустить нечуваного богохульства. Але другий вибух — і в повітря злетіли дзвіниця і п'ятибачна церква. 1959 року танком зруйновано рештки стін...

Ніжинську гімназію вищих наук князя Безбородька відкрили в 1820 році. Але при ній не було церкви, і гімназисти відвідували грецьку Всіхсвятську або Спасо-Преображенську церкву. Це було незручно, особливо в негодю. Тому 1 серпня 1822 року ректор гімназії І. С. Орлай написав почесному попечителю навчального закладу графу О. Г. Кушелеву-Безбородькові листа з проханням відкрити церкву у приміщенні навчального закладу.

Церкву освятили 14 березня 1824 року, у день народження графа О. А. Безбородька (Іван Костенко "Інститутська Свято-Олександрівська церква в Ніжині"). У церкві звичайно відзначали день заснування гімназії, зміну статусу закладу, храмові свята, у яких брали участь почесний попечитель граф О. Г. Кушелев-Безбородько, а після його смерті — попечитель граф А. А. Мусін-Пушкін. Бував тут і міністр освіти граф Д. І. Толстой. Тут же відбувалися щорічні поминальні відправи за засновниками — графами І. А. Безбородьком, О. Г. Кушелевим-Безбородьком, покійними професорами і студентами.

У церкві були книги для богослужіння, видані в Києві у XVIII—XIX ст. А також "Евангелие большое Московской печати 1796 года" у срібній і позолоченій оправі, отримане від графа О. Г. Кушелева-Безбородька, різні речі та ритуальні реквізити, подаровані професора-

ми, студентами, мешканцями міста й губернії. У післяреволюційні роки церкву закрили, і цінні речі розтягли і знищили.

Зажеємо коного, від одного з організаторів Ніжинського окружного історичного музею, невтомного краєзнавця, археолога й мистецтвознавця, згодом — куратора фондів відділу нумізматики Державного ермітажу в Санкт-Петербурзі.

І. Г. Спаский народився в Ніжині 1904 року в родині настоятеля ніжинського Миколаївського собору о. Георгія Спаського. Ця висококультурна людина виховувала дітей у кращих традиціях старої інтелігенції, прищеплюючи дітям високу духовність, щирю любов до минулого й до культури рідного народу. Неабиякі педагогічні здібності священника було визнано і громадськістю Ніжина: у 1895 році його запросили на посаду законовчителя до Ніжинського історико-філологічного інституту князя Безбородька.

Надзвичайний розголос мав сміливий учинок протоієрея Георгія Спаського. Цим учинком о. Георгій уславив себе в один із найдраматичніших моментів громадянської війни. Улітку 1919 року, коли до Ніжина вдерлися деморалізовані загони денікінської армії, у місті спалахнув єврейський погром, під час якого загинуло близько 200 чоловік. Коли на вулицях чинилися жахливі насильства, отець Георгій виявив справжнє християнське милосердя і сховав у своєму будинку 30 єврейських родин. Розлючені, п'яні погромники намагались увірватися до будинку, але їх зупинив старенький священник. Отець Георгій тихо, але впевнено промовив, що вбивці ввійдуть у дім тільки через його трупи. І сталося диво: погромники відступили...

Самовідданість ніжинського священника було визнано навіть запеклими безбожниками. І коли в червні 1921 року ніжинці проводжали Георгія Спаського в останню путь, місцева більшовицька газета "Червоне село" вмістила зворушливий некролог, який закінчувався такими словами: "І незалежно від сану, що його носив покійний, кожний, хто його знав, щиро повторить слова напису на одному з вінків від євреїв: вічна пам'ять поборнику справедливості, захиснику пригноблених".

Ніжинська старовина може бути підґрунтям для створення в місті історико-культурного заповідника. Такий висновок зробили історики й теоретики архітектури ще за радянських часів. Тоді цих фахівців очолював Валерій Сопілка. У статті "Створити громадський центр сучасного рівня" він стверджує, що створення такого заповідника дало б можливість не тільки залучити додаткові кошти, а й створити матеріальну базу для дослідження історичного ландшафту міста. Таке рішення не обмежує містобудівної ініціативи: у межах чинних нормативів, на основі збереження цінних будівель, включення їх у соціальну сферу, а також при тактовному введенні нових масштабних об'єктів у контекст старої забудови поряд із заповідником можна передбачити створення громадського центру сучасного рівня. Окремі ділянки центру матимуть нові функції (ідеться про офіси, комерційні заклади, туристично-розважальні, рекреаційні об'єкти). Цей функціональний підхід до реконструкції — пам'яткоохоронний у своїй основі і найбільш реалістичний по суті.

Надія ОНИЩЕНКО

На фото В'ячеслава КОВАЛЬОВА і Валерія КИЧКА: Фрагменти ніжинської старовини.